

BİZANS'TAN TÜRK DÖNEMİNE BİR MADDİ KÜLTÜR ÖRNEĞİ: KONYA İLE SİLLE ARASINDAKİ AKMANASTIR (KHARİTON MANASTIRI)



MATERIAL CULTURE FROM THE BYZANTINE TO THE TURKISH ERA: AKMANASTIR (ST. CHARITON MONASTERY) LOCATED BETWEEN SİLLE AND KONYA

Nergis ATAÇ*

ÖZ

Konya'nın Sillesinde, Takkeli Dağı'nın eteklerinde yer alan Akmanastır günümüzde askeri alanda bulunmaktadır. 20. yüzyılın başlarında manastırı ziyaret eden seyyahlar, Aziz Khariton yortusunun burada kutlandığını bildirmişler ve manastır hakkında kısa tasvirler yapmışlardır. Manastırda farklı isimler ve farklı sayıda dini yapılar bildirilmiş, çeşitli kitabelerin transkripsiyonları hazırlanmıştır. Manastırda mescit de bulunmuş ve Eflâkî'de geçen Mevlâna ile ilişkilendirilmiştir. Eflâkî'deki Eflatun Manastırı'nın Akmanastır olduğu araştırmacıların çoğunluğu tarafından kabul görünürken, farklı yapılarının tarihlendirilmesi ve evreleri çeşitli zaman dilimlerine dayandırılmıştır. Hangi yapıların duvar resimleri bulunduğu ve bunların türlerinin ne olduğu sorusu hala tartışılmaktadır. Konu hakkındaki bulgular, sınırlı olanaklardan ötürü ayrıntılı çalışılmamıştır. Çalışmamızda manastırın Hıristiyan ve İslam dini yapıları incelenmiş, sözlü ve yazılı arşivler taranmış, mimarisi büyük oranda laser scanner ile taranıp ortofotoları çıkarılmış, ayrıca fotoğraflanarak belgelenmiş, Bizans-Türk dönemi ilişkisi üzerinde durularak Orta Çağ Hıristiyan-Türk İslam özellikleri tartışılmıştır. Çalışmamızın sonucunda, Akmanastır'ın Bizans ve Türk dönemlerinde manastır işlevine devam ettiği, önemli dini bir merkez olduğu, mimarisinde onarımlar dışında yeni mekânlarında eklendiği ve süslenildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akmanastır, Aziz Khariton, Konya, Silles, Bizans Mimarisi, Türk-İslam Mimarisi

ABSTRACT

This research explores the historical and architectural significance of Akmanastır, located at the base of Mount Gevale (Mount Takkeli; Mount Philippus), an active fortress during the Byzantine and Seljuk periods. Akmanastır, also known as St. Chariton Monastery, has been the subject of interest and study for scholars and visitors alike. In the early twentieth century, visitors to the monastery observed and documented the celebration of St. Chariton's Feast, and provided brief descriptions of the religious structures on the

* Doç. Dr., Sanat Tarihiçisi, İstanbul.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8598-6029> ♦ E-mail: nancytuba@yahoo.com

site. Publications from this time also mentioned a variety of names and quantities of these structures, along with transcribed inscriptions. Furthermore, a mosque situated within the monastery is intricately linked to Mevlana, as delineated in Eflâkî's accounts. While the scholarly consensus aligns with the identification of Eflatun Monastery with Akmanastır, the chronological attribution and developmental sequences of distinct architectural components depend on different temporal frameworks. The monastery's strategic proximity to the city center and dense Christian population in Sille contributed to the enduring importance of Akmanastır over the centuries. Despite continuing damage from natural and human causes in the last century, the monastery, now repurposed as Military Barracks, remains a valuable archaeological source, bridging gaps in written references. The monastery incorporates both Christian and Islamic places of worship, reflecting its historical role as a meeting point for diverse communities. Seljuk sources attest to the monastery's role as a center for intellectual exchange, where individuals from various backgrounds were engaged in knowledge-sharing and sought wisdom. Inscriptions on the monastery affirm the coexistence of Komnenoi, Ahis, Abrahams, and monks within its premises. Oral and written records indicate continuous donations from both Christians and Muslims for the monastery's sustenance and the celebration of religious festivities. Ongoing renovations and alterations have adapted the monastery to changing circumstances. Notably, the catholicon, the initial phase of the chapel, and certain cells exhibit architectural features from the Middle Byzantine period, while the subsequent phases of the chapel, the masjid, and other cells are believed to be later additions. Rock carved decorations and some wall paintings within the monastery suggest a probable date to the Turkish period. The rock carved motifs in the monastery bear a closer resemblance to the Seljuk and Beylik periods rather than Byzantine examples. Ottoman-era structures and the monastery's surrounding wall, identified through photographs and oral archives, no longer exist, leaving uncertainty about their original construction dates. Interactions in religion, belief, and art, as evidenced by Eflaki's text, reveal a rich tapestry of mysticism and syncretism in multicultural civilizations. Instances such as Mevlana's water and fire miracle in the Mevlevi tradition, and Chariton's monastery rescue narrative and water miracle in Christianity showcase shared themes of spiritual salvation. The coexistence of a mosque, churches, and cells surrounding a sacred spring within the monastery substantiates claims of its role as a hub for both Christians and Muslims. Donations from diverse communities and pilgrims, along with the celebration of Chariton and Mary's festivals, underscore Akmanastır's role as a sacred center where Christians and Muslims converged. Overall, our research aimed to shed light on the enduring significance of Akmanastır as a religious site that bridged Christian and Islamic traditions.

Keywords: Akmanastır, St. Chariton, Konya, Sille, Byzantine Architecture, Turkish Islam Architecture

Giriş

Akmanastır Konya'nın kuzeybatısında merkeze yaklaşık 7-8 km uzaklıkta, Selçuklu ilçesi sınırları dâhilindeki Sille'nin doğusunda, askerî kışla içinde, 37.910412,32.432812, 37° 54' 37.51" K 32° 25' 57.35" D koordinatları arasında yer alır (Fot. 1-5)¹. Manastır kompleksi, 2019 yılı Ekim ayında Askerî Kışla ve T.C. Genel Kurmay Başkanlığı'ndan izin alınarak yerinde incelenmiş ve belgeleme çalışmaları tarafımızca yapılmıştır.

Akmanastır (Maria Spiläotissa; Panagia Spileotissa; Theotokos Spileotissa Kilisesi; Deyr-i Eflätun; Platon'un Manastırı; Aziz Khariton Manastırı; Aziz Amphilokhios Manastırı), Hıristiyan ve Müslümanların yüzyıllarca sahip çıktığı, işlevinin devam etmesi için bağışlar yaptığı, farklı ibadethanelerin bir alanda olduğu dini bir merkez olmuştur. Son yüzyılda doğa ve beşerî nedenlerle yapı bu özelliklerini yitirmiştir. Bununla birlikte yapı hakkındaki bilimsel çalışmalar sınırlı kalmıştır. Bu çalışmalarda manastırı ziyaret eden seyyahlar, dini görevlileri ve araştırmacılar tarafından incelenmiş; bulunan kitabeleri okunmuş, kiliseler ve ayazması hakkında kısa tasvirler yapılmıştır. Bazı yazarlar manastırı bizzat görürken diğer bir kısmı ise aktarılanlardan yola çıkarak yapıyı görmeden yorumlar yapmış, kimisi de özet bilgilerle geçiştirmiş veya kitabelerini çevirmekle yetinmiştir.

Manastır hakkındaki ilk bilgiler Danimarkalı Carsten Niebuhr tarafından paylaşılmış ve daha sonra İstanbul Patriği IV. Kyrillos'un (1750-1821) Viyana'da 1812 yılında yayınladığı Orta Anadolu haritasında manastırı belirtmesi ve çalışmasında manastır hakkında aktardıklarıyla ismi pekiştirilmiştir². İlk aktarılanlar manastır hakkında temel oluşturmuş sonraki çalışmalara da kaynaklık teşkil etmiştir. Kiepert, Rizos, Sterett'in manastır veya kitabeleri hakkında aktardıkları bu temellere dayanmıştır.³ Cumont, kitabelerden birini etraflıca yayınlamıştır; Levidis de manastırı ziyaret etmiş üç kilise ve kitabelerden bahsetmiştir⁴. 20. yüzyılın başında Ramsay, Hasluck, Konyalı ve Eyice'nin yayınları manastırı bilimsel çalışmalara kazandırmıştır⁵. Konyalı'nın manastır mescidine Selçukiler zamanında birçok vakfın tahsis edildiğini bildirmesi ve Eyice'nin manastırda daha önceleri mescit bulunduğunu fakat bugün yok olduğunu aktarması çalışmamız için önemlidir⁶. Eyice'nin çalışması etraflıca yapılan ilk araştırmadır. Eyice, 1947 yılında manastırı incelemiş, 1966 yılında ilk çalışmasını yayınlamıştır. O dönemde askerî alanda bulunması nedeniyle, bazı tespitler eksik kalmıştır. Eyice'nin duvar resimleri hakkındaki

1 Maria Spilaotissa ismi, manastırda bulunan 2. No.lu kitabede Meryem isminin geçmesindedir. "Spilaotissa" Yunancada mağara anlamındadır. Kitabe ve isim görüşleri için bkz. Kyrillos, 1815: 45-47; Niebuhr, 1837, 119; Levidis, 1899, 156-158; Ramsay, 1906: 188; 1907: 375-377; Hasluck, 1929, II, 373-376; Eyice, 1966, 135-160.

2 Kyrillos, 1815: 45-47; Niebuhr, 1837: 119.

3 Kiepert, 1845; Rizos, 1856, 132; Sterett, 1888, 210, Nr. 210, 219, Nr. 243.

4 Cumont, 1895, 99-105; Levidis, 1899, 156-158.

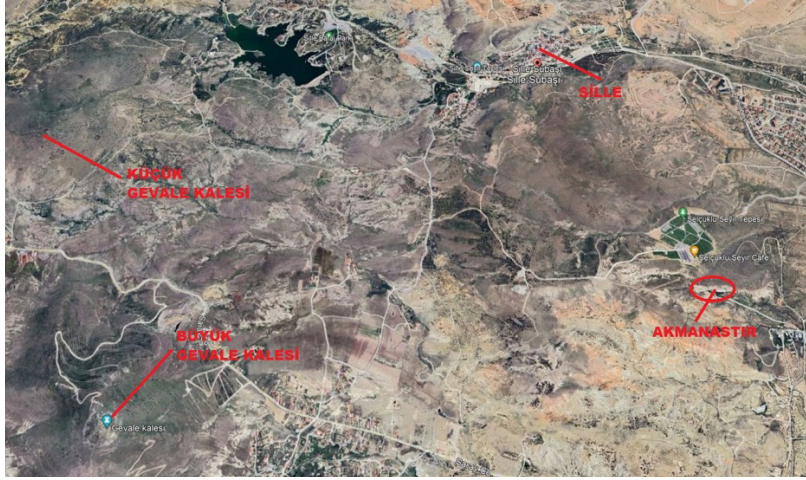
5 Ramsay, 1906: 188; 1907: 375-377; Hasluck, 1929, 379-383; Konyalı, 1083-1089; Eyice, 1966: 135-160.

6 Selçuklu dönemi Hıristiyan-İslam ilişkileri ve İslamlaşma süreci için bkz. Vryonis, 1971.

tespitleri de konumuz için ayrıca değerlidir. Son yıllarda yapı hakkında ayrıntılı bir çalışmayı Salkitzoğlu yapmış, daha sonra Mimiroğlu ve daha güncel bir inceleme olarak Ataç doktora çalışmasında manastırı diğer yapılarla birlikte ele almıştır⁷. Seyyahların notları ve bilimsel çalışmalar dışında manastır hakkında sözlü arşiv de bulunmaktadır. Atina’da Küçük Asya Araştırmaları Merkezi’nin El Yazmaları Arşivi’nde 20. yüzyılın başında buraya göç etmiş Sille yerlilerinin de manastır hakkında aktarımları olmuştur.⁸

Bu çalışmada, Hıristiyan ve aynı zamanda Müslümanlar için önemli olan manastırda özellikle Türk döneminde her iki dinin ibadethanelerinin bir arada bulunmasının kaynağı ve duvar resimleri sorusu üzerinde durulmuştur.

Fot. 1:
Akmanastır,
Sille ve
Gevale
Kalesi
(GoogleEarth)



Fot. 2: Akmanastır (Hasluck, 1913, BSA SPHS 01/0938.2598, <https://www.bsa.ac.uk/2021/06/01/the-well-travelled-frederick-w-hasluck/>)



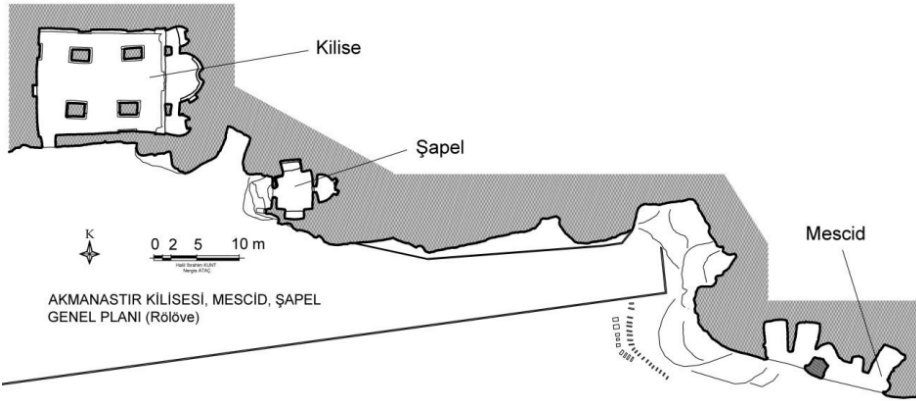
Fot. 3: Akmanastır, doğudan bakış (N. Ataç, 2019)

7 Salkitzoğlu, 2005; 2009, 119-164; Mimiroğlu, 2015; Ataç, 2021.

8 ΚΜΣ/ΑΠΠ (Κüçük Asya Araştırmaları Merkezi/Sözlü Gelenek Arşivi), dosya no. 6. Mavrochalyvidis’in «Η Σίλη» (Πειραιάς 1953). Sille hakkında bkz. Özönder, 1998; Sarıköse, 2008.



Fot. 4: Akmanastır, ortofoto (N. Ataç, 2019)



Fot. 5: Akmanastır kompleksi, kilise, şapel, mescit genel rölöve (N. Ataç, 2019)

Sözlü Aktarımlar ve Duvar Resmi

Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'nin Sözlü Gelenek Arşivi'nde Akmanastır hakkındaki bazı sözlü aktarımları dikkat çekici olup tartışılabilir. Manastır bölgeden göç etmiş kişilerce tasvir edilmiştir. Aktarımlardan ikisi konumuz için önemlidir: Birincisi kilisenin yanında hacı ziyaretleri için odaların inşa edildiği, ikincisi kathedrikonda duvar resimlerinin olmadığı tuval üstünde duvara çivilenmiş resimlerin olduğudur. Aktarımlardan duvar resmi ile ilgili olan, kendisinden yaklaşık elli yıl önce manastırı ziyaret eden bir hacının notlarına tezatlık oluşturmaktadır.

Sözlü aktarımlardan birincisi, 20. yüzyılın başlarında Sille'den Atina'ya göç etmiş Alex. Ananiadis-Halepoglou'ye (Ἀλέξ. Ἀνανιάδης Χαλέπογλου) aittir. Alex. Ananiadis-Halepoglou 1956 yılında, "Dindar Syllahlılar kilisenin yakınında başka odalar

inşa ettiler, çünkü azizin bayramlarında birçok kişi ziyafete gider, bütün gün yiyip içer ve çalgılar eşliğinde eğlenirdi. Kilisenin dışında mermer üzerine dağınık yazıtlar vardı.” demiştir.⁹ Aktarımdan kilisenin bitişiğinde kayaya oyulmuş hücreler olduğu ve bu alana yeni odaların eklendiği anlaşılmaktadır.

Tartışılabilir bir ikinci bir diğer aktarım manastırda var olduğu ileri sürülen duvar resmi görüşüdür. Sille’den başka bir mülteci Theophanis Karakasis (Θεοφάνης Καρακάσης) “Kilisede hiç fresk yoktu. Duvarlarda sadece tuval üzerine çivilenmiş resimler vardı. Tavandan avizeler ve mumlar sarkıyordu. Kutsal Makam da aynı kayadan oyulmuştu. Kilisenin geniş bir avlusu vardı. Misafirhane olarak kullanılan hücreler vardı. Manastırın Sille’den bir koruyucusu vardı. Ama Türkler manastıra saygı gösteriyordu. Değerli eşyalarına dokunmadılar.” demiştir.¹⁰

Buna karşın 19. yüzyılın ikinci yarısında manastırı ziyaret eden Kayserili Ioannis Kechaiopoulos’un notları kilisede duvar resimlerinden söz etmektedir. Ioannis Kechaiopoulos, 1870’lerde hacı olarak Sallis’i ziyaret ettiğinde oldukça ayrıntılı notlar tutmuş ve bu notlar Nikos Bees tarafından 1922 yılında Berlin’de yayınlanan çalışmasında kullanılmıştır¹¹; Ioannis Kechaiopoulos’in notlarına göre manastırda çeşitli sahneler vardı. Bees, sahneleri birçok ayrıntıyla aktarmış ve genel olarak Kapadokya kiliseleriyle karşılaştırmıştır. Yazara göre resimler 13. yüzyıldan daha eski olmalıdır.

Bees’in incelediği notlara göre aziz figürleri, Hodegetria Meryem ve Tahta Meryem ve İsa, İsa’nın Vaftizi ve Çarmıha Geriliş ve Aziz Khariton siklusuna ait iki ikili sahne vardı. Aziz Khariton’un martir edilmesini konu alan siklusun ilk ikilisinde iki soyguncu ona işkence ederken yerde yatar vaziyette zincire vurulmuş olarak tasvir edilmiştir. Bu ikilinin ikinci sahnesinde ise aziz bir mağaraya hapsedilmiştir.¹² Sahnelerde martirin kansız (antikristalin) tasviri ve yörede gerçekleşmesi ayrıntıları vardır. Yazara göre bu ikonografinin benzeri II. Basileos’un menologionu, ressam Menas’ın resmettiği Vat. Gr. 1613 envanter numaralı el yazmasındaki ikonografisidir. Bees’e göre asıl dikkat çekici nokta, başka hiçbir yerde bulunmadığı ve Fournalı Dionysius’un¹³ ünlü Resim Sanatı Yorumu’nda da bahsedilmediği için azizin benzersiz olan çifte sahnesidir. Sahne Aziz Khariton’un su mucizesidir. Khariton’un su mucizesi, Musa’nın Kayadan Su Çıkartması sahnesine benzetilmiştir. Aradaki fark Aziz Khariton’un sağa, Peygamber Musa’nın sola bakmasıdır. İkisinin ikonografisi benzer olup ancak yazıtlardan tanınabilmişler.

Diğer sahneler İsa’nın Vaftizi ve İsa’nın Çarmıha Gerilmesi’dir. Yazara göre, vaftiz sahnesinde Ürdün Nehri, nehrin akıntısında duran ve sağ eliyle tuttuğu bir

9 Salkitzoğlu, 2009, 121-122. KMΣ/AIII, dosya no. 3a, Lycaonia-Syllis.

10 KMΣ/AIII, dosya no. 3a, Lycaonia-Syllis.

11 Bees, 1922.

12 Bees’e göre, ressamın aklında, Vatikan Apostolik Kütüphanesinde (Nr 1613) bulunan ve ressam Minas’a atfedilen İmparator II. Basileos’un (976-1025) el yazmasından bir minyatür olması çok muhtemeldir (Bees, 1922, 16).

13 Fournalı Dionysius’un eserine ilişkin bkz. Dionysios, 1981.

boynuzdan suyun akmasına izin veren, sol elinde ise bir ibrik tutan küçük bir siyah şeytan olarak temsil edilmiştir, Vaftizci Yahya, Kutsal Ruh'u simgeleyen güvercin ise diğer figürlerdir.¹⁴

İsa'nın Çarmıha Gerilmesi sahnesinde ise Meryem, Yuhanna ve diğer kadın figürlerinin yanında Yüzbaşı Longinus da tasvir edilmiştir.

Manastırdaki duvar resimlerinin mevcudiyetinden bahseden diğer bir yazar, burayı bizzat ziyaret eden seyyah Levidis'tir. Levidis 1896 ziyaretinde manastırda Meryem Mağarası Kilisesi ve Aziz Savas ile Aziz Amphilokhios'a adanmış iki şapel olduğunu, yıkıldıklarını fakat duvar resimlerinin korunduğunu, buna karşın onarım nedeniyle yeniden yapıldığını belirtmiştir¹⁵. Levidis'in aktardıklarından resimlerin ne kadarının korunduğu ve kiliselerde nasıl bir onarım, yenilik yapıldığı tam anlaşılmamaktadır. Burayı 1766 Aralık ayında ziyaret eden Niebuhr ise duvar resimleri konusunda sessiz kalmıştır.

Aktarımlardaki tespitlerin kronolojisini incelediğimizde, kilisede duvar resimlerini ayrıntılarıyla aktaran Kayserili Ioannis Kechaiopoulos'un notlarının 1870'lere dayandığı, 1890'larda geldiğinde Levidis'in aktardıklarından resimlerin korunduğu fakat aynı zamanda yenilediği, fakat 20. yüzyılın ikinci yarısına geldiğinde Alex. Ananiadis-Halepoglou'n 1956 yılı aktarımından ve Eyice'nin 1964 yılı ziyaretinden resim izine rastlanmadığı anlaşılmaktadır. Manastırı 1941 yılında ziyaret eden Konyalı ise yapıardan bahsetmesine rağmen duvar resmine değinmemiştir. Manastır Kilisesi'nde, 19. yüzyılda duvar resmi olduğunu ve 20. yüzyılda olmadığını kabul edersek, zaman içindeki farklılık açıklanmalıdır. Küçük Asya Araştırmaları Merkezi'ndeki arşivde, Theophanis Karakasis'in aktarımının doğruluğunun tartışmalı olduğunu kabul etmekle birlikte bir açıklama olabilir. Theophanis Karakasis'in 20.10.1964 tarihinde belirttiğine göre, katolikonda var olduğu ileri sürülen 9. veya 10. yüzyıla tarihlenen duvar resimleri, 20. yüzyılın başlarında Hıristiyanlar tarafından "temizlik" yüzünden tamamen badanalanmıştı¹⁶. Buna karşın Eyice, katolikonda duvar resimlerine dair hiçbir iz olmadığını, Bees'in bizzat görmeden rivayetlerle konuyu ele aldığını belirtmektedir¹⁷.

Manastırda yaptığımız incelemelere göre ise katolikonda duvar resim izlerine dair Eyice'ye katılmaktayız (Fot. 6). Duvar resimleri olmadığı gibi badanaya dair iz de yoktur. Fakat duvarların bütün iç satırlarında ve güney cephede murç izleri görülür. Murç izlerinin yapının içte duvarlarında daha kaba, cephede daha ince olması dikkat çekicidir. Duvarlarda sıva veya boya izi tespit edilmemiştir, buna karşın kaba murç izleri sıvayı akla getirir. İç mekân duvarlarında ve doğu payelerinde ahşap veya madeni

14 Bees, 1922, 11, 21-32.

15 Levidis, 1899, 158.

16 KME/ AIII, dosya no. 3a, Lycaonia - Silli, ve özellikle muhbirlerin açık anıları Pant. Mavridis, Prodr. Papadopoulos, Emilio Batzoglou, Ioannis Iessai, Theophanis Karakasis ve Alex. Ananiadis-Halepoglou. Ayrıca G. Mavrochalyvidis'in KME/ AIII, dosya no. 6, Lycaonia, ve V. Raftopoulos, 'The Ikonion villaetion'.

17 Eyice, 1966, 142.

ikona panellerinin yerleştirilebileceği dikdörtgen çerçeveler kazılmıştır. Dikkat çekici nokta gerek Hıristiyanlar ve gerek Müslümanlar tarafından saygı gösterilen bir kilisede, ki bu her iki dinin inananları tarafından bağış yapılan bir manastırın kathedikonunda derin murç izlerinin açıkta kalmasıdır. Önemli şahısların mezar taşlarının, kitabelerin bulunduğu bir manastırda kathedikon neden kaba murç izleriyle bırakılmıştır? Duvar resimli kayaya oyma yapılarda murç izleri büyük oranda sıvayla ilişkilendirilir. Nitekim duvar resmi için sıva yapılı ve sıvanın daha iyi tutması için murç kabarcıkları bırakılır. Bu bağlamda kilisenin kaba murç izleriyle bırakılması düşündürücüdür. Buna karşın duvarlarda yer alan geniş panel alanları, bu kısımlarda ikonaların asılı olduğunu akla getirir. Bunlar ahşap veya metal üzerine işlenmiş ikonalar olmalıdır. Bizans Sanatı'nda, Anadolu'da Direkli Kilise örneğinde olduğu gibi duvar ve payelerde ikonalar yer alır, fakat bunlar doğrudan duvara işlenmiş resimlerdir. Farklı malzemelerle işlenmiş kilisede asılan büyük boy ikonalar daha geç dönemde yaygın olarak görülür. Dolayısıyla kilisenin ilk evrelerinde duvarlarında resim bulunması yüksek ihtimaldir. Buna karşın eğer ki var idiyse resimler belirli bir dönemde yok olmuş ve yerine duvara asılabilen büyük boyda ikonalar yerleştirilmiş olmalıdır.

Kiliseye tezat olarak şapel sıvalı ve duvar resimlidir (Fot. 7). Resimlerin en az iki evre oldukları sıva katmanlarından anlaşılmaktadır. Altta kırmızı aşı boya, üstte sıva üstü duvar resmi vardır. Tahribattan ötürü resimlerde herhangi bir form tespit edilememektedir. Kırmızı aşı boya izleri geometrik ve basit formlara işaret etmektedir. Muhtemelen şapelde yakılmış mumlardan kaynaklı duvarın çoğunluğunda is vardır. Şapel asimetric ve kareye yakın basit tek nefli olmasına karşın ikonostasis formu ve duvarların kathedikona göre pürüzsüzlüğü dikkat çekicidir. Şapelin ayrıca duvar resimli olması usta ellerden geçtiğini akla getirir. Şapelin duvar resimli olması, ilk başlarda Kayserili Ioannis Kechaiopoulos'un aktardığı sahnelerle ilişkisi ihtimalini akla getirirse de tek nefinin küçük boyutu aktarımlara pek uymamaktadır. Nitekim tek nefli küçük boyutlu şapelin duvarları söz konusu sahneler için yetersiz olmalıdır. Fakat inceleme tarihinde izler fazla tahrip olduğundan en iyi durumdaki kuzey arcossolium resimleri dahi zorlukla seçilmiştir (Fot. 7). Konya'da belirlenmiş birçok şapel örnekleriyle karşılaştırarak şapelin tümüyle duvar resimli olduğu düşünülmektedir. Ancak resimler, tasvir verilecek kadar korunmamıştır.

Manastırda Türk Dönemi'ne ait eklemeler ve değişiklikler olduğu görüşüne katılmaktayız. Nitekim, manastırda yaptığımız incelemelerde, Türk Dönemi'ne ait izler tespit edilmiştir. Kayaya oyulmuş hücrelerden bazılarının form ve süslemeleri diğerlerinden ayrılmaktadır. Türk Dönemi, yeni odaların eklenmesi, genişletilmesi veya aralarının kapatılması mümkündür. Bazı mekânlar arası açıklığı kapatmak için örme duvar, duvarlarda beyaz sıva ve Bizans mimarisine yabancı formda oyulmuş çeşitli nişler tespit edilmiştir. Nişler Bizans Dönemi niş formlarından farklıdır. Sivri kemerli nişler genelde Selçuklu ve sonrası dönemde görülmektedir. Mekânlar arası duvar örme ve sıva uygulaması ise çoğunlukla Geç Osmanlı Dönemi'nde görülür. Fakat ekleme ve değişikliklerin tarihi hakkında kesin bir görüş verilememektedir. Süslemelerden bazılarının, yüksek ihtimalle testi formu Beylikler ya da Erken Osmanlı Dönemi olmalıdır. Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilebilecek diğer veriler 20. yüzyılın başlarına

ait fotoğraflarda görülen manastırı üç taraftan çevreleyen duvar ve duvarın içinde yer alan bazı kârgir yapılardır. Hasluck'a ait bir fotoğrafta kârgir yapılardan, manastır avlusunun batısında batı çevre duvara bitişik çok katlı bir yapı, avlunun ortasında tek katlı görünen daha mütevazı bir yapı ve doğuda kalan oldukça küçük tek odalı bir başka yapı belirlenmektedir. Fotoğrafta ayrıca kuzeybatıdaki kaya oyma yapıların önüne sonradan örme eklenen mekânlara dair izler vardır. İlavelerin inşa tarihleri hakkında kesin bir görüş verilememekle birlikte Osmanlı Dönemi 18.-19. yüzyıl ilaveleri olduğu ileri sürülebilir. Nitekim 20. yüzyılın başında Ramsay'dan manastırın ortasında küçük bir cami, Meryem, Aziz Sabas ve Aziz Amphilokhios kiliselerinin olduğunu öğrenmekteyiz (Ramsay, 1906, 188). Ancak caminin kesin olarak hangi yapı olduğunu tespit etmek mümkün değildir. Buna karşın Hasluck'un bahsettiği kaya oyma mescit olamaz, zira manastırın ortasında kaya oyma yapılar olmayıp kârgir yapılar vardır. Sille'den göç etmiş Alex. Ananiadis-Halepoglou 1956 yılındaki "dindar Syllalılar kilisenin yakınında başka odalar inşa ettiler"¹⁸ sözlü aktarımı eski fotoğraf ve bugünkü bulgulara göre bu bağlamda doğru olmalıdır.



Fot. 6: Akmanastır Kilisesi, iç mekânda murç izleri (N. Ataç, 2019)

18 Kilisenin ve manastırın misafirhanelerinin kapasitesini artırmak amacıyla manastırın yenilenmesi ve ibadet alanlarının genişletilmesi çalışmaları, George T. Mavrochalyvidis'in dedesi Hatzi-Moses'in ilgili girişimde bulunduğu Chariton Chrysanthos'tan aldığı bilgilere dayanarak, Küçük Asya halkının Tanzimat'la birlikte elde ettiği "özgürlüklerden" sonra, yani 1850'den sonra gerçekleşmiş gibi görünmektedir (Salkitzoglou, 2009, 123, dipnot 9).

Fot. 7: Akmanastır Şapel No 1, kırmızı aşı boya ve üzerinde sonraki evre duvar resmi (N. Ataç, 2019)



Mescit, Ayazma ve Mistizm

Akmanastır'da kiliselerin yanı sıra mescit ve ayazma da bulunmaktadır (Fot. 8-9). Mescidin ilk inşa tarihi bilinmemektedir. Ramsay, Hasluck ve Konyalı manastırda bir mescitten bahsederler ve kısa notlar verirler¹⁹. Ramsay mescidin manastırın ortasında yer aldığını ve küçük olduğunu bildirir, fakat tasvir etmez²⁰. Hasluck mescidin kiliselerin yanında olduğunu, kayaya oyma basit ve mütevazı dikdörtgen biçimli ve sade bir mihraba sahip olduğunu aktarır²¹. Konyalı, manastırda mescit olduğunu ve Gevale Kalesi dizdarları ile muhafızlarının burayı ziyaret ettiklerini, Mevlâna gibi çelebilerin de buraya sık sık gittiklerini ve Selçukîler zamanından itibaren manastır mescidine birçok vakıf tahsis edildiğini bildirir²². Konyalı, manastır mescidine Ankara Kuyud-i kadime arşivinde bulunan 256 numaralı Fâtih devri Konya il yazıcı defterinde, bir bağ, bir ev ve dört arsanın manastıra vakfedildiğini ileri sürer²³. Fakat defterde manastırın ismi belirtilmediğinden

19 Ramsay, 1906: 188; 1907: 375-377; Hasluck, 1929, 373; Konyalı, 1964, 1084-85.

20 Ramsay, 1906, 188.

21 Hasluck, 1912, 194; 1929, 373.

22 Konyalı, 1964, 1084-85.

23 Konyalı, 1964, 1084-85; Uzluk, 1958, 24, no. 52.

bugün Sillede'ki Akmanastır olduğu kesin değildir. Ne de Selçuklu zamanından kalma geleneğe dayanan "Platon'un Manastırı" veya "Deyr-i Eflatun"un bugünün Akmanastır'ı olduğu kesindir. Bununla birlikte bazı bulgular Deyr-i Eflatun'un Akmanastır olabileceğini desteklemektedir. Eflâkî'de Hoca'nın (Mevlâna) Platon adında ayazması olan bir manastıra gittiği ve buranın hücrelerinde dua edip kaldığı bildirilmektedir²⁴. Konya civarında Eflatun ismiyle anılan bilinen iki yapı vardır. Alaeddin Tepesi İç Kale'de Eflatun Mescidi ve Beyşehir'de Eflatun Pınarı. Fakat her ikisinde de manastır bulunmamaktadır. Konya merkezine yakın ayazması ve mescidi bulunan ve aynı zamanda Eflatun'la (Amphilokhios) ilişkilendirilebilecek bilinen tek manastır Akmanastır'dır. Ayazmalı manastır, Hıristiyanlar tarafından kutsal görülen Gevale Dağı'nın (Takkeli Dağı; Philippus Dağı) hemen eteklerindedir ve buradaki kiliselere Meryem, Aziz Sava ve Amphilokhios mabedleri denilmektedir²⁵. Amphilokhios Türkler tarafından Eflatun (Plato) olarak dillendirilmektedir²⁶. Ayrıca, manastırda Komnenos soyuna dayanan bir Selçuklu mezarından bulunması manastırın önemini ve yüksek rütbeli veya varlıklı Selçukluların bu manastıra geldiklerini ve manastıra farklı kesimlerden bağışta (mülk geliri) bulunmuş olma ihtimalini güçlendirir²⁷. Nitekim manastırlar bu tür bağışlar karşılığında dualarla selameti dileyebilmektedir²⁸. Dolayısıyla Ankara Kuyud-i kadime arşivinde bulunan 256 numaralı defterdeki manastır ve Eflâkî'deki Deyri Eflatun'un bugün Akmanastır olarak bilinen yapı kompleksi olması kesin olmamakla birlikte yüksek ihtimaldir. Araştırmacıların tespitleri ve bugünkü bulgular, Deyri-Eflatun'un Akmanastır olduğuna işaret eder. Ayazma ve mescit bir manastırda neden bu kadar önemlidir?

Eflâkî'de aktarılanlara göre Deyr-i Eflatun olarak geçen bir manastır vardır. Manastıra her kesimden ziyarete gelenlerin dışında Celaleddin bizzat kendisi ayazmasında günler geçirmiş ve bir hücrede halvet etmiştir. Manastırla ilgili aktarımlardan Hıristiyanlar Celaleddin'in yarı Hıristiyanlığa, Mevleviler de manastırın başrahibinin Müslümanlığa geçtiğini iddia etmişlerdir.

Eflâkî de, Deyr-i Eflatun ismiyle anılan ayazması olan bir manastırla ilgili "*Platon manastırının başrahibi, rahiplerin büyük doktoru, birçok bilim dalında uzmanlaşmış yaşlı bir adamdı. Konstantinopolis'ten, Frankların ülkesinden, Sis'ten (Kilikya Krallığı), Canik'ten (Amisos) ve diğer yerlerden insanlar ondan bilgi almaya gelirdi; ondan yargı kurallarını (dini öğreti) öğrenirdi. İşte anlattıkları: Bir gün, Mevlânâ Platon manastırına gelmişti, dağın yamacında bulunan mağaraya girdi; soğuk su kaynağı olan mağaranın derinliğine kadar ilerledi, ben dışarıda kalarak ne yapacağımı gözlemledim. Soğuk suyun içinde yedi gün yedi gece kaldı...*"²⁹ demiştir.

24 Eflâkî, 1918, I, 261.

25 Levidis, 1899, 156-158; Ramsay, 1907, 376; Bees, 1922, 12; Hasluck, 1929, 373.

26 Hasluck, 1929, 363-369.

27 Niebuhr Akmanastır'ı Aralık 1766 tarihindeki ziyaretinde manastırda lahdi bulmuştur (Niebuhr, 1837, 119). Lahdin uzandığı soy hakkında bkz. Wittek, 1935, 505-515; 1937, 207-211.

28 Thomas et al., 2000.

29 Eflâkî, 1918, I: 261.

Bir başka anekdotta “Platon manastırında, çok bilgili ve yaşlı bir bilge rahip vardı. Arkadaşlar, manastıra her ziyaretlerinde onlara hizmet eder ve güvenini gösterirdi; Çelebî ‘Arif’i çok seviyordu. Bir gün arkadaşlar, bu güvenin nedenini ve Mevlânâ’ya olan düşüncesini ve onu nasıl tanıdığını sordular. “Siz ne biliyorsunuz ki?” dedi. “Ben onun sayısız mucizelerini ve sınırsız olağanüstü şeylerini gördüm; O’nun samimi hizmetkârı oldum... Bir keresinde Mevlânâ bu manastıra gelmiş ve neredeyse kırk gün boyunca bir hücrede halvet itti. Çıktığında, cübbesinden tuttum ve şunları söyledim:... Şehrin kenarında, ocağı yanan bir fırıncıya girdi (Hoca); benim siyah ipekli pelerinimi tuttu ve kendi fereci giysisinin arasına karıştırıp ocağa attı ve bir köşede oturarak bekledi. Çok yoğun bir duman çıktığını gördüm ve kimse konuşamıyordu. Sonra Hoca ‘bak’ dedi. Fırıncının ocaktan Hocanın ferecesini çıkarttığını ve ona giydirdiğini gördüm. Arınmış (Ferece) tertemizdi, oysa benim ipekli giysim tamamen yanmış limeye dönmüştü... Derhal baş koyup mürit oldum.” aktarılmıştır³⁰.

Manastıra bakan Hıristiyanlar ise Müslümanların manastırla ilişkisini bir rivayet ile izah ederler. Rivayette, bir sultanın veya baş çelebinin oğlu ya da bizzat Celâleddin’in oğlu, manastırın yüksek kayalığında avlarken uçurumdan düşmüş, o an esrarengiz bir ihtiyar tarafından tutulmuş ve zarar görmeden kurtarılmıştır. Daha sonra, kilisedeki bir resimden bu ihtiyarın, Aziz Khariton olduğu anlaşılmıştır. Bu mucize, Celâleddin’in halefleri tarafından her yıl gönderilen zeytinyağı ile kutlanmış, ayrıca her zaman Celâleddin’in soyundan gelen başları yılda bir geceyi, manastırdaki mescitte ibadet ile geçirmiştir³¹.

Aktarımlardan manastırda gerek Hıristiyan ve gerek Müslümanların bir araya geldikleri, ayazma etrafında ibadet ve ilmi sohbetlerinde buldukları anlaşılmaktadır. Aktarımlarda mistizm, theofani ve bir yandan hoşgörü hâkimken diğer yandan din değiştirme veya üstünlüğünün kabullendirilmesi öne çıkmaktadır.

Rivayetlerin doğruluğu tartışılabilir, fakat manastırda günümüzde mescidin tespit edilmesi Hıristiyan ve Müslümanların aynı dönemde manastırda bulunduğunu düşündürür. Manastırda duvar resminin ve ayazmanın varlığı ayrıca rivayetleri destekler. Rivayetlerde üç nokta dikkat çekicidir: Su, ateş ve av. Üçü de ruhun kurtuluş ve selameti ihtiyaç duyulan arınma, temizlenme, yeniden dirilişle ilgilidir. Bu bağlamda manastırın mistizm ile ilişkisine bakılmalıdır.

Bazı araştırmacılar, I. Alâeddin Keykubad döneminde inşa edilmiş yapılarda Sühreverdi ve Neoplaton etkilerinin olduğunu ileri sürer³². Neoplaton Selçuklulardan önce Bizanslılarda (özellikle Pseudo-Dionysius, 6. yüzyıl) yaygın işlenmiştir³³. Platon, Neoplaton ve Sühreverdi dışında Akmanastır’da, Mevlânâ’nın oğlu ile Aziz Khariton

30 Eflâkî, 1918, II: 67-68.

31 Ramsay,1907, 375-376; 1908, 188; Hasluck, 1912, 194; 1929, 373-374.

32 Hasluck, 1929: 373-378; Yalman, 2010: 133-153, 227, 323-421.

33 Bizanslılarda Neoplatonizm için bkz. Lankila, 2017: 314-324; İlişkili olduğu Dionysius Areopagite için bkz. Perl, 2007. Ayrıca Anadolu Selçuklularında Platon etkileri için bkz. Hasluck, 1929: 373-378.

hakkındaki hikâye üzerinde de theofani bağlamında durmak gerekir³⁴. Hıristiyanlar, azizin Mevlâna'nın oğlunu kurtarması mucizesinden dolayı Mevlâna'nın kısmen Hıristiyanlığı kabullendiğini iddia etmişlerdir. Eflâkî'ye göre ise Khariton Manastırı Başrahibi, Mevlâna'nın mucizelerinden dolayı onun öğretilerine geçmiştir³⁵. Bu bağlamda Aziz Eustathios'un theofanisi akla gelir.³⁶ Sultan veya Mevlâna'nın oğlunun yamaca av için çıkması, sıradan bir olay olmamalıdır. 12. ve 13. yüzyıllarda Hıristiyan ve Türk-İslam sanatında yaygın görülen avcı ve geyik tasvirleri seküler beğeni dışında Bizans Selçuklularda benzer biçimde ilahi görüyle ilişkilidir³⁷. O dönemde Eustathios'un vizyonu gerek Hıristiyanlar gerek Müslümanlar için ortak noktada buluşmaktadır. Nitekim Konya'da halkın kutladığı sevilen yortuları arasında Aziz Khariton yortusu dışında Aziz Eustathios yortusu da vardır.³⁸ Eustathios mistizminde av, din değiştirme ve kurtuluş konusu vardır. Sultan Veled de ava çıkmıştır; avladığı, sıradan hayvan yerine kurtuluştur. Hıristiyan inanişâ göre Tanrı Eustathios'a görünmüştür³⁹. Eustathios'un vizyonunda avcı, geyik peşinde giderken geyik ona döner ve “Placidos, neden beni izlersin? Senin yüzünden şu anki hayvanın (geyik) içindeyim ve izlediğin benim” demiştir⁴⁰. Geyik hem Hıristiyanlar için hem Türkler için kutsal sayılmıştır. İlahi görüyü gören yönetici avcı (Placidos) Tanrı'nın yolunu kabul etmiş, Eustathios ismini alarak din değiştirmiştir. Eustathios'un vizyonu sahnesi, sadece Kapadokya'da günümüze ulaşmış en az yirmi kilisede belirlenmiştir: Cemil Hagios Stephanos, Karae Panagia Kilisesi, Tavşanlı Kilise, Aziz Theodoros Kilisesi, Zelve, No. 3, Karacaören'e yakın Şapel, Çavuşın Vaftizci Yahya Kilisesi, Çavuşın Güvercinlik, Güllü Dere İoannes Kilisesi, Göreme Eustathios Kilisesi, Göreme No. 2 (Mezar kayalığı), Saklı Kilise, Mavrucan No. 3, Soğanlı Ballı Kilise, Soğanlı Geyikli Kilise, Ortaköy Aziz Georgios, Erdemli Eustathios Kilisesi, Yaprakhisar Davullu Kilise, Belısırma Rahip İoannes Kilisesi bunlar arasında sayılabilir. Geyik figürünün, Mevlevilerden ziyade Türkmen ve Bektaşilerde önem gördüğünü kabul etmekle birlikte

34 Hasluck, 1929: 373- 374.

35 Eflâkî, 1918, I: 261. Hasluck, Mevlâna'nın mezarının yanındaki mezarın ve yine Mevlâna'nın dostu Şems'in mezarının hem Hıristiyanlar hem Müslümanlar tarafından ziyaret edildiğini, dolayısıyla o dönemde Hıristiyanlar ile Mevleviler arasında iyi ilişkiler olduğunu belirtmektedir (Hasluck, 1912/1913: 191-197).

36 Konya'da, ilk inşa tarihi bilinmeyen Aziz Eustathios Kilisesi günümüze ulaşmamıştır fakat kilise Gertrude Bell tarafından fotoğraflanmıştır, bkz. Bell arşivi 1905, D-150.

37 Ramsay, Konya'nın batı varoşunda (Meram) eski bir kilise yerine Geç Orta Çağ veya modern dönemde inşa edilmiş, Aziz Eustathios'a adanmış kilise bulunduğunu ancak Eustathios'un kültürünün Konya ile bağını çözemediğini aktarmaktadır (Ramsay, 1907: 377). Bell'in arşivinde fotoğrafları bulunan kilise, günümüze ulaşmamıştır.

38 Ramsay, 1907, 375-377. Aziz Philippus ve Aziz Georgios Konya'da kutlanan diğer iki yortudur (Ramsay, 1907, 376-379). Küçük Asya Araştırmaları Merkezi, Sözlü Gelenek Arşivine (dosya no. 3a) göre Speleotissa'lı Meryem Ana ve Kutsal Ruh bayramı da Akmanastır'da kutlanmaktaydı.

39 Thierry, 1991, 36.

40 Thierry, 1991, 41.

Akmanastır'da Ahilerle olası ilişkili kitabenin bulunduğunu da unutmamak gerekir⁴¹.

Rivayetlerdeki su ve ateş unsuru diğer önemli bir noktadır. Mevlâna, Eflâkî'de iki ayrı bölümde suya girip halvet etmektedir ve pelerinini de fırın ateşine atmaktadır. Kendisi, buz gibi suda günlerce kaldıktan sonra vücudunda hiçbir değişiklik olmadan çıkar, kızgın fırında ise pelerini arınmış hatta tertemiz olarak çıkmaktadır. Bu bağlamda manastırda var olduğu ileri sürülen Khariton'un su mucizesi ve vaftiz sahneleri eğer ki doğruysa bir bağ kurulabilir. Kayserili Kechagliopoulos'un aldığı notlarına göre Meryem, İsa ve aziz figürleri dışında resmedilmiş sahneler Khariton'un martir edilmesi ve su mucizesi ile İsa'nın Vaftiz ile Çarınha Gerilme sahneleridir. Sahneler genel olarak su, ateş, yeniden diriliş ve kurtuluşla ilgilidir. Khariton'un vitasına göre, aziz yüksek kayadaki mağara hücrelerinde yaşlılıktan ötürü su ihtiyacını dua ederek sağlamıştır. Aziz'in su mucizesi, Musa'nın asa ile kayadan, Samson'un çene kemiğinden suya erişmesi ve Elisha'nın Jerichonun içilmez sularını tatlı suya dönüştürmesi mucizesinden aşağı değildir⁴². Akmanastır'da Müslümanların inandıkları dört kutsal kitap sahiplerinden biri olan Musa'nın kayadan su sağlama mucizesine benzer ikonografisini kullanılması şaşırtıcı olmamalıdır. Konya'nın yerel azizi Khariton ile bağdaştırılmıştır. Kutsal su manastırın başlıca kaynağıdır. Gerek Ayazma gerek manastır kilisesinin cephesinde su ve hücrelerinde su testisi ile ıstırye kabuğu bu anlamda önemlidir. Yahya, İsa'yı nehirde su ile vaftiz etmiştir, fakat vaftiz nehrinde sırada bekleyenlere "Ben sizi suyla vaftiz ediyorum, ancak benden daha üstün gelecek ve sizi kutsal ruh ve ateşle vaftiz edecek" demiştir (Luka 3: 6). Bu bağlamda Eflâkî'nin su ve ateşin arınmışlık ve kutsallıkla bağının bilincinde olduğu düşünülebilir. Mevlâna'nın, fırına pelerini atılmış ve tertemiz çıkarak kutsallığı vurgulanmıştır. Fırında kutsallığı ve din üstünlüğünü kanıtlama özellikle Erken Hıristiyanlıkta ve daha sonra 12.-13. yüzyıl duvar resimlerinde Fırında Üç İbrani Genç sahnesi sıklıkla işlenmiştir. Duvar resimleri 12.-13. yüzyıla tarihlendirilen İhlara'da Bezirana Kilisesi ve Ala Kilise, Gülşehir'de Karşı Kilise, Göreme'de Karanlık Kilise, Elmalı ve Çarıklı Kilise'deki Fırında Üç İbrani Genç sahnesi örnek verilebilir. Bu durum diğer dinlere karşı bir savunma olarak görülebilir. Nitekim Mevlâna ve fırın rivayetinde, Mevlâna başrahibin kendisine yönelttiği şüphelere karşı fırına pelerinleri atma eylemine girişmiştir.

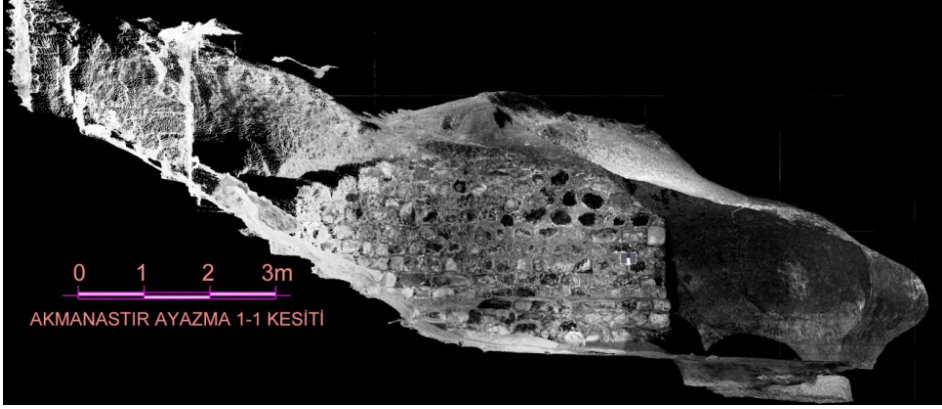
Aziz Khariton

Aziz Khariton'un hayatı [BHG301] Symeon Metaphrastes'in *Menologion*'un (950 c.) da geçmektedir. Aktarılanlara göre kendisi Konyalı (İkonion/Iconium) olup, muhtemelen İmparator Julianos döneminde (363-365) şehit (martyr) edilmeden önce Filistin civarına gider ve manastırlar kurar. Günümüzde bu manastırların tespit edildiği örneklerin (Pharan, Douka, Souka manastırları) kayaya oyma oldukları, akarsu ve bir yerleşime yakın oldukları görülür⁴³. İslamiyet'in bölgeye yayılmasıyla Hıristiyanlar her

41 Kitabe için bkz. Eyice, 1966: 141; Hacıgökmen, 2017, 261. Bizans'ta "Açınç" için bkz. Moravcsik, 1958.

42 Di Segni, 1990, 411.

43 Hirschfeld, 1990, 425-427.



Fot. 8: Akmanastır Ayzaması, ortofoto (N. Ataç, 2019)



Fot. 9: Akmanastır Mescidi ve yan mekânlar, ortofoto, (N. Ataç, 2019)

yıl 28 Eylül'de Aziz Khariton yortusunu kutlamak için Aziz Philippus Dağı'na (Gevale Dağı; Takkeli Dağ) çıkarak kutlarlardı⁴⁴. Buna karşın *Acta Sanctorum*'da (28 Eylül, s. 575) kendisi hakkında verilen bilgiler büyük oranda efsanevi olarak kabul edilmektedir⁴⁵. Gevale Dağı'nın eteklerinde yer alan Akmanastır'ın "Aziz Khariton Manastırı" olarak anılması bu yortuyla ilişkili olmalıdır. Nitekim Bizans ya da Selçuklu ve Osmanlı yazılı kaynaklarında ne herhangi bir yazıtta ne de kitabede azizin ismine rastlanmıştır.

44 Ramsay, 1906, 188. Bununla birlikte, manastırın Speleotissa'lı Meryem Ana ve Kutsal Ruh Bayramı'nı da kutladığına dair bilgiler mevcuttur. Bkz. Küçük Asya Araştırmaları Merkezi/ Sözlü Gelenek Arşivi (KMΣ/ΑΠΠΠ), dosya no. 3a, Lycaonia - Silli, bilgi veren Alex. Ananiadis-Halepoglou.

45 Ramsay, 1907, 375-376.

Buna karşın Konyalı olduğu ve muhtemelen İmparator Julianos döneminde şehit (martyr) edildiği düşünülmektedir. Manastırın azizle ilişkili olduğuna dair ilk bilgiler 18. yüzyıla aittir. Bees, Kayserili Kechagliopoulos'un sözlü aktarımlarına dayanarak mağara tipi kilisede Aziz Khariton resminin olduğunu belirtmiştir,⁴⁶ ki rivayetlere göre, Mevlâna'nın oğlunu, Akmanastır kaya yamacından kurtaran manastırın kilisesinden resminden tanınan Aziz Khariton'dur⁴⁷. Takkeli Dağda kutlanan Aziz Khariton yortusunun Kayserili Kechagliopoulos'un manastır hakkında sözlü aktarımıyla ilişkisi net değildir. Kyrillos, metninde Aziz Khariton isimlerimin yanı sıra Meryem Ana ve Akmanastır isimlerini kullanmıştır⁴⁸. Bizans yazılı kaynaklarında Konya'da Aziz Khariton ve Akmanastır isimleriyle anılan bir manastıra rastlanmadığı gibi, Aziz Khariton yortusu dışında manastırın Khariton ismini destekleyecek bilinen başka bulgu da yoktur. Yerel geleneğe göre, Konya yerlisi aziz, inancını inkâr ettiği için Aurelianos tarafından tutuklandı ve işkence gördü ve serbest bırakıldıktan sonra, onu Sille yakınlarındaki bir mağaraya götüren ve öldürmeye hazırlanan soyguncular tarafından alındı. Ancak öncesinde şarap içmeyi tercih etmişler ve bu sırada zehirli bir yılan şarabın içine zehrini dökmüş. Soyguncular zehri içip ölürlere, ancak mucizevi bir şekilde kurtulan Hosios Khariton mağarayı bir ibadet yerine dönüştürür. Duaları sayesinde yakındaki bir kayanın içinde suyu da bulmuştur⁴⁹. *Sinaksariada* bu durum Filistin çölünde geçmektedir ve aziz bu mucizeden sonra çölde birçok manastır kurmuştur.⁵⁰ Bundan dolayıdır ki Khariton bir yandan Konya metropoliti Amphilokhios ile ve diğer yandan Filistin'de birçok manastır kurmuş Aziz Sava ile ilişkilendirilip Akmanastır'da üçüne Khariton, Amphilokhios ve Sava isimlerine şapeller atfedilmektedir.

Mimari

Askeri personel eşliğinde yapılan incelemelerde manastır doğu-batı doğrultusunda uzanan kaya kütesine oyulmuş kilise, şapel, mescit, çeşitli mekânlar ve dere kenarında yarı kârgir yarı kayaya oyma ayazma ile kârgir/kaya oda ve yarı kayaya oyma tünel benzeri mekân tespit edilmiştir (Fot. 10-11).

Akmanastır Kompleksi

Yapı topluluğu, doğu-batı doğrultusunda uzanan merkezdeki avlu etrafına, farklı kotlara sahip büyük çoğunluğu ana kaya bloğuna oyulmuş, birkaç katlı farklı büyüklükteki mekânlardan, dini yapılardan, işliklerden ve ayazmadan oluşmaktadır (Fot. 12-15). Katlar arasında kayaya oyma merdivenler, mekânlar arasında giriş koridorları yer alır. Yapıda farklı inşa evreleri ve işlev değişikliği tespit edilmiş, buna karşın özgün işlev genel olarak korunmuştur. Seyyahların aktardıklarından ve 20. yüzyılın başında çekilmiş fotoğraflardan manastırın batı, güney ve doğudan surla, kuzeyden kaya kütesiyile çevrilmediği anlaşılmaktadır. Tasvir ve resimlerdeki bazı yapılar bugün yoktur.

46 Bees, 1922, 12-20.

47 Hasluck, 1929, 373-374.

48 Kyrillos, 1815, 45-47; Hasluck, 1929, 380.

49 Salkitzoğlu, 2009, 126.

50 Hirschfeld, 1990, 393-421.



Fot. 10: Akmanastır kompleksi, doğudan kuzeybatıya bakış (N. Ataç, 2019)



Fot. 11: Akmanastır kompleksi, güneyden kuzeydoğuya bakış (N. Ataç, 2019)

Teknik ve Malzeme

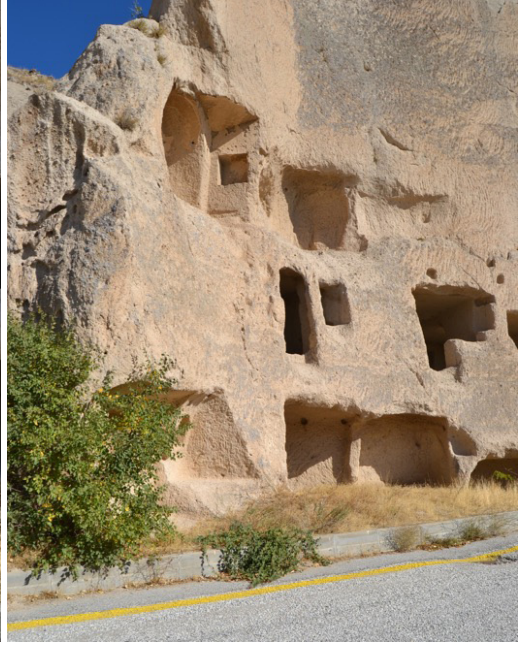
Manastırın büyük çoğunluğu kayaya oymadır. Kayaya oyma tekniğinde farklı evre ve usta işi tespit edilmektedir. Kaya kütesinin merkezinde anıtsal büyüklükte tamamı kayaya oyulmuş kilise vardır. Diğer küçük boyutlu mekânlar bazı duvarları düzgün ve usta işçilikle, diğer bazı bölümler kaba ve özensiz oyulmuştur. Kaba teknikle oyulmuş bölümler farklı evreye ait olabilir. Mekânlardan rafli, nişli ve bazılarında sedir tipi alçak sekili olanlar üst katlarda, işlik ve sade odalar alt katta zeminde bırakılmıştır. Mekânların bazılarında sıva ve boya izleri vardır. Fakat bunların büyük çoğunluğu tahrip olmuş fragment haldedir. Farklı evrelere sahip sıva kalınlığı ortalama 0.02-0.05 cm kalınlığında değişmektedir.

Kârgir yapı olarak akarsuyun kuzeyine inşa edilen ayazma ve keşiş hücresi günümüze ulaşmıştır. Akar su deresinin kuzey yamacına kaba yonu taşlarla inşa edilmiş ayazma ve ayazmanın doğusunda kalan keşiş hücresinin (?) yapımında kullanılmıştır. Ayazmada büyük boyutlu kısmen daha düzgün kesme taşlar giriş ve merdiven bölümünde, daha küçük kaba yonu taşlar su hücrelerinin bulunduğu odaya götüren koridor ve odada kullanılmıştır. Keşiş hücresinde büyük oranda kaba yonu taşlar kullanılmıştır.

Daha düzgün ve küçük kesme taşlar sonraki evrelerde, ki muhtemelen Türk dönemi olmalı, mekânlar arasında pencere açıklıklarının kapatılmasında kullanılmıştır. Sonraki evrelerde pencere ve giriş açıklıklarını kapatan duvar örgüsünde sıva vardır.



Fot. 12: Akmanastır kompleksi, doğudan kuzeybatıya bakış (N. Ataç, 2019)



Fot. 13: Akmanastır kompleksi, güneybatıdan kuzeydoğuya bakış (N. Ataç, 2019)

Fotoğraflarda yer alan çevre duvarı ve bazı yapıların kesme taşla örüldüğü görülmekte, fakat bugün yapılar yok olduklarından ve fotoğrafların çözünürlük kalitesi düşük olduğunda malzeme ve teknik hakkında kesin bir tasvir ve yorum yapılamamaktadır.

Süslemelerde duvar resmi ve kayaya oyma kabartma ve kazıma tekniği tespit edilmiştir. Büyük kilisede derin murç izleri görülürken herhangi bir boya izine rastlanmamıştır, şapelde kırmızı aşı boyanın yanı sıra yoğun is ve tahribattan ötürü tekniği kesin tespit edilemeyen sıva üstü duvar resmi belirlenmiştir. Duvar resimlerinde bazı duvarlarda kırmızı aşı boya kayaya sıva olmaksızın uygulanmış, sonraki evrelerde bunların üzeri sıvanmış ve resimlerle boyanmıştır. Resimlerinde renk skalası ve formlar tespit edilememekte, buna karşın *sekko* (kuru sıva üzeri boya) tekniğinin kullanıldığı düşünülmektedir.

Kabartma ve kazıma tekniğinde süslemeler büyük kilisenin cephesinde ve manastırın bazı mekânlarında görülmektedir (Fot. 16-17, 27-29). Kabartma tekniğindeki süslemeler kilisenin güney cephesinin üst duvarındadır. Orta alçaklıktaki çekiç ve haç kabartmalarının usta ellerden işlendiği anlaşılmaktadır.



Fot. 14: Akmanastır kompleksi, kilise yanı mekânı (N. Ataç, 2019)



Fot. 15: Akmanastır kompleksi, kilise yanı mekânları (N. Ataç, 2019)



Fot. 16: Akmanastır kompleksi, süslemeler (N. Ataç, 2019)



Fot. 17: Akmanastır kompleksi, süslemeler (N. Ataç, 2019)

Akmanastır Kilisesi (Panagia Spileotissa Kilisesi; Aziz Khariton Kilisesi; Eflatun Manastırı; Katholikon)

Tasvir

Akmanastır Kilisesi, Konya'nın Selçuklu ilçesi sınırları içinde, merkezin yaklaşık 7km kuzeybatısında yer alan askeri tesiste, 37° 54' 37.51" K 32° 25' 57.35" D koordinatlarında yer alır. Yapı doğu-batı doğrultusunda uzanan kaya bloğuna oyulmuş birçok mekânın merkezinde yer alır. Tamamen kayaya oyma olan kilise dört destekli kapalı Yunan haçı planlı, 20m x 13m ölçülerindedir (Fot. 18-29). Kilise tek cepheli olup güneye bakmakta, daha aşağı yamacında dere yatağı bulunmaktadır. Kilisenin doğusunda şapel ve çeşitli işlevde mekânlar ve işlik, batısında çeşitli işlevde mekânlar vardır.

Naos 12.00 m x 14.50 m boyutlarında kareye yakın dikdörtgen planlıdır, doğuda apsisle, güneyde giriş ve pencere açıklıklarının bulunduğu duvarla, batı ve kuzeyde düz duvarla sonlanır. Naos kayaya oyma 1.20 m x 3.00 m boyutlarında, merkezde dört kare payenin kuzey ve güney duvarda yer alan ikişer batıda tek payandaya yuvarlak kemerlerle uzanarak dokuz bölmeye ayrılır. Merkez bölme kare formu kubbe tonozla, haç kolları ve köşe bölmeler basık beşik tonozla örtülüdür. Naosun üç pencere açıklığı güneyde olup dıştan yaklaşık kare formundadır. Pencerelerden giriş kapısı üzerinde yer alan diğerlerine nazaran daha küçüktür. Kilisenin tek giriş kapısı naosun güney duvarının batısındadır, dikdörtgen formu ve sadedir. Naosun kuzey duvarında 0.28 m x 1.20 x 1.50 m, batı duvarında 0.48 m x 1.10 m x 1.60 m boyutlarında dikdörtgen nişler vardır.

Naosun doğusunda bema vardır. Bemada ana apsis ve her iki yanda yan apsisler vardır. Naosu apsislerden tek basamaklı alçak bir sedle ayırır. Apsis ile naos arasında muhtemelen ikonostasis düzenlemesi için hatıl boşlukları vardır. Her üç apsis atnalı kemerlidir ve üçünde de nişler vardır. Ana apsis ile yan apsisler arasında yuvarlak kemerli birer giriş açıklığı vardır.

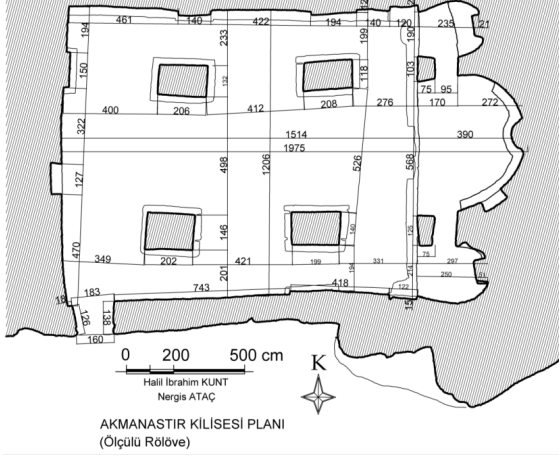
Ana apsis 2.72 m x 5.68 m x 5.15 m boyutlarındadır. Ana apsisde tek basamaklı synthronon'un ortasında tek oturumluk ikinci bir seki vardır. Ana apsisin doğu duvarında yuvarlak kemerli 0.32 m x 1.13 m x 1.75 m ölçülerinde niş, kuzey duvarında daha küçük 0.28 m x 1.05 m x 1.15 m ölçülerinde yuvarlak kemerli niş ve güney duvarda 0.35 m x 0.82 m x 1.52 m ölçülerinde niş yer alır.

Yan apsisler köşe odaları (pastophoria) oluşturur. Kuzey apsis 1.90 m x 2.35 m x 5.10 m ve güney apsis 2.14 m x 2.50 m x 4.83 m boyutlarındadır. Güney apsisde iki niş ve altar vardır. Güney apsisin doğu duvarındaki niş yaklaşık kare formu ve altında duvara bitişik kayaya oyma altar, kuzey duvarında istridye formu ile örtülü niş yer alır. Kuzey apsisde de yarım daire kemerli nişlerden biri kuzeyde diğeri doğuda ve altında duvara bitişik altar yer alır.

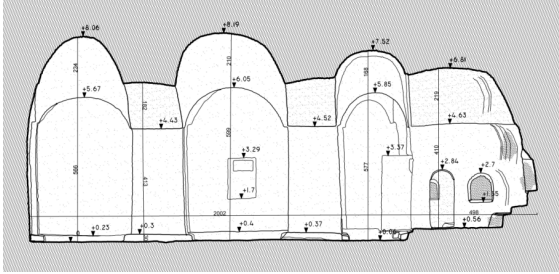
Naosun batısında herhangi bir narteks tespit edilmemiştir. Güneybatı giriş açıklığının bir avluya baktığına dair izler vardır.

Teknik ve Süsleme

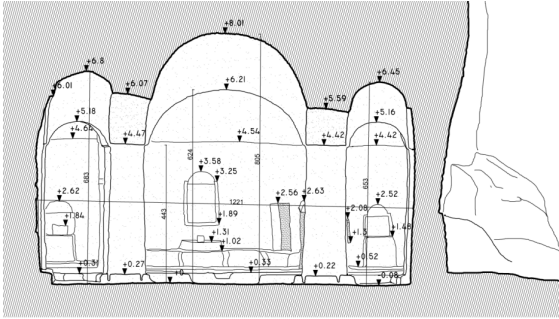
Yapı kayaya oyma tekniğinde inşa edilmiştir. Bütün iç satırlarında ve güney cephede murç izleri görülür. Murç izlerinin yapının içte duvarlarında daha kaba, cephede



Fot. 18: Akmanastır Kilisesi planı (N. Ataç, 2019)

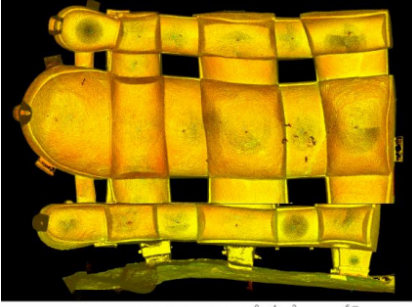


Fot. 19: Akmanastır Kilisesi, doğu-batı kesiti (N. Ataç, 2019)

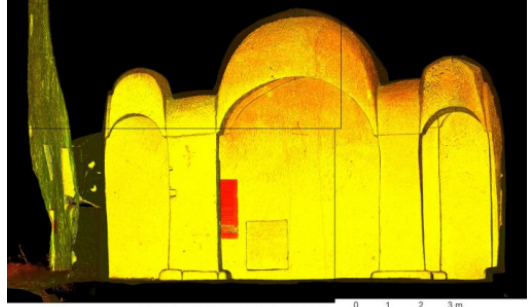


Fot. 20: Akmanastır Kilisesi, kuzey-güney kesiti (N. Ataç, 2019)

daha ince olması dikkat çekicidir. Duvarlarda sıva veya boya izi tespit edilmemiştir. Fakat kaba murç izleri sıvayı akla getirir. İç mekânda kuzey ve batı duvarlarında ve doğu pa-yelerinde ahşap veya madeni ikona panellerinin yerleştirilebileceği dikdörtgen çerçeveler kazılmıştır. Kilisenin cephesinde üst kotta haç, istiridyе kabuğu ve kazma motifleri var-dır. Kabartma tekniğinde işlenmiş Latin haçı sütunlu kemerin tam ortasına kaide üzerine oturtulmuştur. Haçın dikey üst kolunda Yunan haçı, yatay her bir kolunda dikey olarak üstte Yunan haçı ve altta içe kıvrılan çeyrek daire, yatayda Yunan haçı ile sonlanır.



AKMANASTIR KİLİSESİ TAVAN PLANI 0 1 2 5m



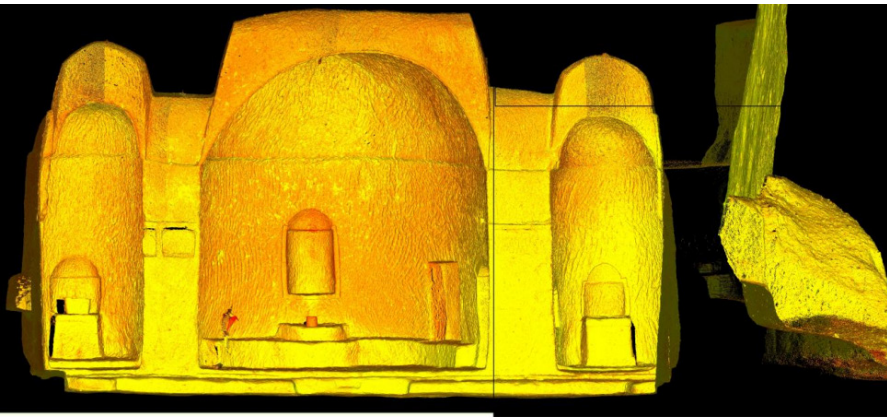
AKMANASTIR KİLİSESİ 5-5 KESİTİ 0 1 2 3m

Fot. 21: Akmanastir Kilisesi, ortofoto, üst örtü (N. Ataç, 2019) **Fot. 22:** Akmanastir Kilisesi, ortofoto (N. Ataç, 2019)



AKMANASTIR KİLİSESİ 2-2 KESİTİ

Fot. 23: Akmanastir Kilisesi, ortofoto, tavan (N. Ataç, 2019)



AKMANASTIR KİLİSESİ 3-3 KESİTİ

Fot. 24: Akmanastir Kilisesi, ortofoto, (N. Ataç, 2019)



Fot. 25: Akmanastır Kilisesi, batıdan apside bakış (N. Ataç, 2019)



Fot. 26: Akmanastır Kilisesi, üst örtü (N. Ataç, 2019)



Fot. 27: Akmanastır Kilisesi, cephede haç motifi (N. Ataç, 2019)



Fot. 28: Akmanastır Kilisesi, cephede kazma motifi (N. Ataç, 2019)



Fot. 29: Akmanastır Kilisesi, cephede el motifi (N. Ataç, 2019)

Akmanastır Şapeli (1 Nolu Şapel)

Tasvir

Şapel, yapı topluluğunun uç doğusunda, ana kayanın yüksek kotuna oyulmuştur. Yapıya kayaya ulaşmak için oyma merdivenle önce avluya varılır, avlunun doğusundan şapele giriş yapılmaktadır.

Şapel, doğu-batı doğrultusunda, 4.70 m x 4.40 m boyutlarında, kareye yakın asimetrik dikdörtgen planlıdır (Fot. 30-37). Tek nefli olan naos batıda giriş açıklığıyla, doğuda tek apsis ile sonlanır. Naosun üst örtüsü çift taraflı kırma çatıdır. Naosun kuzey ve güney duvarında birer hafif dik kemerli arcosolium yer alır. Kuzey arcosolium 1.44 m x 2.20 m güneydeki arcosolium 1.06 m x 2.19 m boyutlarındadır.

Güney arcosoliumdan dışa açılmış pencere açıklığı vardır. Naosun zemininde doğu-batı doğrultusunda mezar oyuk izleri görülmektedir.

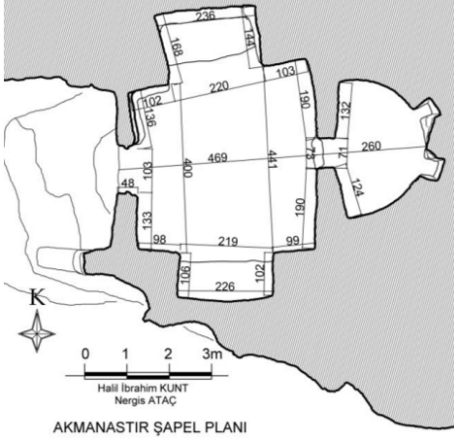
Naosun doğusunda yer alan tek apsis atnalı kemerlidir, 3.27 m x 2.60 m boyutlarındadır. Apsis zemini naosunkine göre iki basamak daha yüksek kottadır. Naostan apsise iki basamakla çıkılan ikonostasis açıklığından girilir. Kayaya oyma 2.40m yüksekliğindeki ikonostasis, apsisi naostan ayırır. İkonostasis ortasında yarım daire kemerli giriş açıklığı ve bunun üzerinde sivri kemerli açıklık vardır. Apsisin doğu duvarında yarım daire kemerli niş ve bunun içinde duvara bitişik kayaya oyma dikdörtgen altar yer alır.

Teknik ve Süsleme

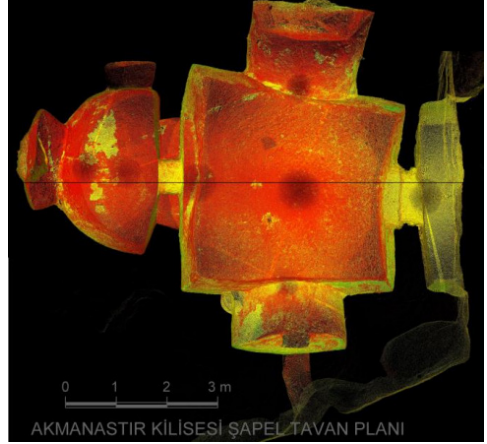
Yapı kayaya oyma tekniğinde inşa edilmiştir. Yapı asimetriktir buna karşın düzgün işçilikle oyulmuştur. Yapı sıvalı ve duvar resimlidir, günümüzde resimler büyük oranda tahrip olmuştur. Duvar resminde en az iki katman belirlenmiştir. Altta kırmızı aşı boya, üstte siva üstü duvar resmi vardır. Tahribattan ötürü resimlerde herhangi bir form tespit edilememektedir. Kırmızı aşı boya izleri geometrik ve basit formlara işaret etmektedir. Muhtemelen şapelde yakılmış mumlardan kaynaklı duvarın büyük bir bölümünde is vardır. Yapıdaki diğer süsleme tempon levhasının alınlığıdır. Alınlık sivri kemerli pencere açıklığı olarak oyulmuştur.



Fot. 30: Akmanastır Şapeli No. 1, cephe (N. Ataç, 2019)



Fot. 31: Akmanastır Şapel No. 1, plan (N. Ataç, 2019)



Fot. 32: Akmanastır Şapel No. 1, ortofoto, üst örtü (N. Ataç, 2019)



Fot. 33: Akmanastır Şapel No. 1, kuzeydoğuya bakış (N. Ataç, 2019)



Fot. 34: Akmanastır Şapel No. 1, güneye bakış (N. Ataç, 2019)



Fot. 35: Akmanastır Şapel No. 1, kuzeybatıya bakış (N. Ataç, 2019)



Fot. 36: Akmanastır Şapel No. 1, batı kapı açıklığı (N. Ataç, 2019)



Fot. 37: Akmanastır Şapel No. 1, kırmızı aşı boya ve üstünde sonraki evre boya (N. Ataç, 2019)

Akmanastır Kilise No. 3

Avlu içinde olduğu belirtilen kiliseye dair herhangi bir iz tespit edilmemiştir⁵¹.

Akmanastır Kaya Mescidi (Manastır Mescidi)

Tasvir

Kayaya oyma mescit, yapı topluluğunun doğusunda, akarsuyun kuzeyinde yer alır. Merdivenle inilen mescit kiliselere göre daha aşağı yamaçtadır.

Mescit, doğu-batı doğrultusunda, 2.40 m x 5.55 m boyutlarında tek sahınlı dikdörtgen planlıdır (Fot. 38-42). Yapının batı duvarı tamamen yıkık diğer duvarları sağlamdır. Mescidin mihrabı, kayanın topografyasına göre güneyde olmakla birlikte biraz doğuya doğru sapmaktadır. Mihrap dışında mescidin güneydoğu köşesinde bir nişi andıran kaba oyuk vardır.

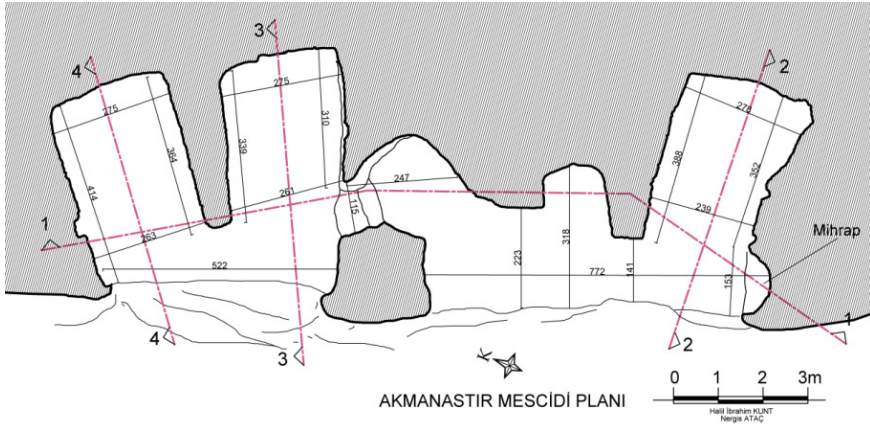
Mescidin kuzey batısında ek mekânlar vardır. Mescit ile mekânlar arasında, bugün direk bir giriş bulunmamakta, buna karşın mescidin batı duvarının yıkılması sebebiyle güneyinde kalan kayanın mekânlarla bağlantısı olduğu belirlenmektedir. Mescidin kuzeyinde kalan mekânların mescitle bağı bulunmakta buna karşın işlevi kesin bilinmemektedir.

Yapı kayaya oyma tekniğinde inşa edilmiştir. Asimetrik plana sahip yapı kaba işçilikle oyulmuş, sade süslemesiz bırakılmıştır. Mihrap 1.50 m x 1.65 m boyutlarında

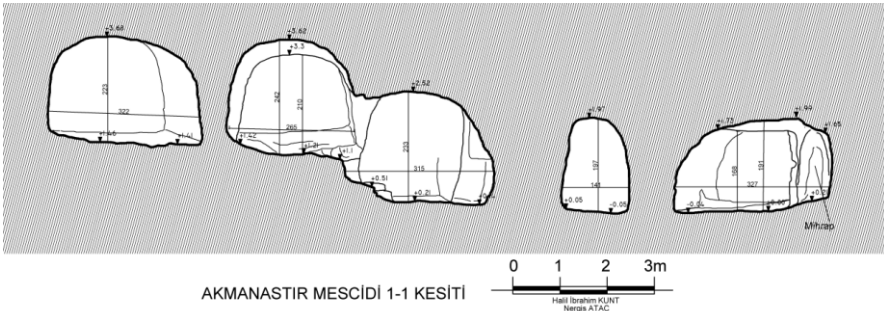
51 Eyice, 1966, 152.

olup başlığının sarık veya kabaca işlenmiş istiridye kabuğu formu tipinde olması dikkat çekicidir. Mihrap başlığı 0.40 m x 0.50 m boyutlarındadır.

Merdivenle inilen mescidin mihrabı, kayanın topolojisine göre güneyde olmakla birlikte biraz doğuya doğru sapmaktadır. Mescit, daha önce kilise veya başka bir amaçla kullanılmış mekâna mihrabın kayaya oyularak eklenmesiyle oluşturulmuştur. Mihraptaki tek süsleme, alınlığı Osmanlı mezar taşlarının başındaki sarıklara benzeyen alınlıktır. Bu tipteki bir mihrap, Selçuklu ve Osmanlı mihrapları arasında henüz belirlenmiş değildir. Akmanastır'daki mescit ve mihrabı tespit etmede herhangi bir zorluk olmayıp Eyice'nin neden mescidi tespit edemediği anlaşılamamıştır. Araştırmacının, askerî izin kısıtlamalarından ötürü, kiliselere nazaran daha aşağı yamaçta kalan mescit mekânını görememesi ihtimal dâhilindedir. Bazı araştırmacılar kayaya oyma mescidin manastırın avlusunun ortasında olduğunu belirtmişlerdir⁵². Fakat ne 20. yüzyılın başındaki fotoğraflarda ne de günümüzde buna dair iz vardır.



Fot. 38: Akmanastır Mescidi ve yan mekânlar, plan (N. Ataç, 2019)



Fot. 39: Akmanastır Mescidi ve yan mekânlar, kesit (N. Ataç, 2019)

52 Salkitzoglou, 2009, 119-164.



Fot. 40: Akmanastır Mescidi, güney duvar ve mihrap (N. Ataç, 2019)



Fot. 41: Akmanastır Mescidi ve yan mekânlar cephesi, doğuya bakış (N. Ataç, 2019)



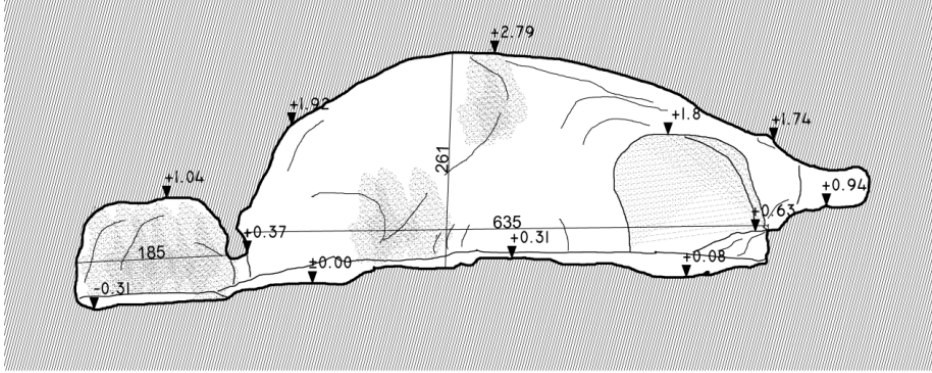
Fot. 42: Akmanastır Mescidi, mihrap ve güneybatıya bakış (N. Ataç, 2019)

Akmanastır Ayazması ve Kârgir Keşif Hücresi

Tasvir

Ayazma, Akmanastır avlusunun güneybatı yamacında kalan derenin kuzey ucunda yer alır. Giriş, kaba yonu yekpare büyük taşlarla örülmüş merdivenin yol verdiği bir koridorla sağlanır (Fot. 43-44). Merdiven basamakları, dikdörtgen kısmen düzgün büyük taşlarla örülmüştür. Koridor batıya doğru iki su haznesi bulunan geniş bir odaya uzanır, 4.60 m x 10.32 m boyutlarındadır, kaya oyma düz tavan üst örtüye sahiptir (Fot. 43). Odadaki su hazneleri kayaya oyma, biri 1.90 m x 2.10 m diğeri 2.70 m x 2.73 m boyutlarında, arcosolium biçimindedir (Fot. 43-47). Günümüzde su haznelerinde su yoktur.

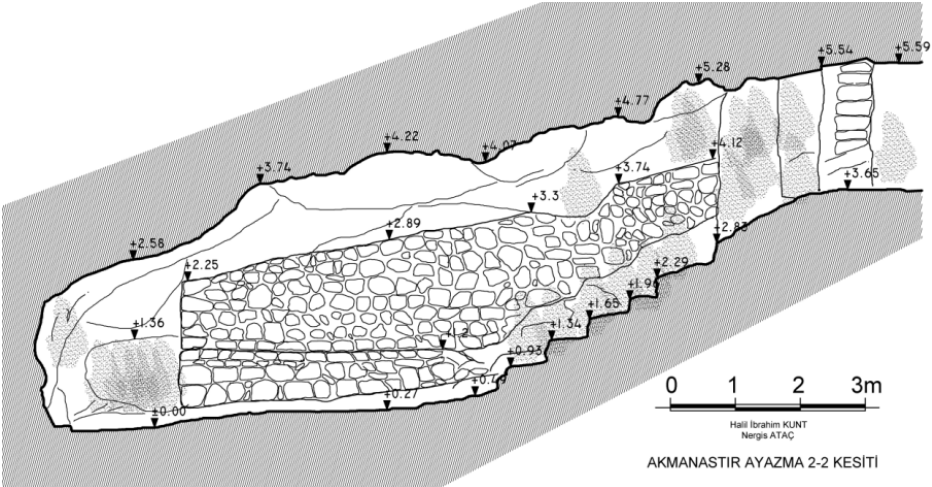
Kârgir keşiş hücresi, Akmanastır avlusunun güney yamacında kalan derenin kuzeyinde yer alır. Keşiş hücresi ayazmaya oldukça yakın ve muhtemelen bağlantılıdır. Fakat bugünkü yol yapımı ve kısıtlı incelemelerden ötürü aradaki ilişki hakkında sağlıklı bir tez ileri sürülememektedir. Kaba yonu taşlarla örülmüş hücreye, merdivenli koridordan inilir. Hücre küçük odacık biçiminde ve kubbemsi üst örtüye sahiptir.



AKMANASTIR AYAZMA 3-3 KESİTİ

0 1 2 3m
Halil İbrahim KUNT
Nergis ATAÇ

Fot. 43: Akmanastır Ayazması (N. Ataç, 2019)



0 1 2 3m
Halil İbrahim KUNT
Nergis ATAÇ

AKMANASTIR AYAZMA 2-2 KESİTİ

Fot. 44: Akmanastır Ayazması, kesit (N. Ataç, 2019)



Fot. 45: Akmanastır Ayazması, plan (N. Ataç, 2019)



Fot. 46: Akmanastır Ayazması, merdivenli girişe içten bakış (N. Ataç, 2019)



Fot. 47: Akmanastır Ayazması, merdivenlerden hücelere bakış (N. Ataç, 2019)

Kitabeler

Manastıra ait altı kitabe bulunmuş ve tercüme edilmiştir.

1. Kuruluş kitabesi

Yer: Cephede, kilise giriş kapısında

Tarih: 1067/1068

Mevcut Durum: Kayıp

Μεγάλη ἐστὶν ἡ δόξα τοῦ **οἴκου τούτου**, ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρωτὴν. πόνημα μαρκου μοναχοῦ ἐν ἔτει ‚ζφος‘, ἰνδικτιῶνος εβδόμησ⁵³.

Çeviri: Bu evin görkemli şöhreti öncekinden daha büyüktür, bu, keşiş Markos'un işidir, 6576 yılı, 7. indiksiyonu (1067/68)⁵⁴.

2. İmparator ve Sultanın Anıldığı Kitabe

Yer: Kilisenin giriş kapısının iç tarafında

Tarih: 1288/89

Mevcut Durum: Kayıp

Yazıt: τίνος τό εργου; τό γραμμα ού λέγω, θεός γάρ οίδεν ὁ ἐρευνόν καρδίας, ἀνεκαινίσθη καὶ καλλιεργήθη ὁ πάνσεπτος Ναὸς τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῆς ἐπιλεγομένης Σπηλαιωτίσσης, πατριαρχοῦντος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Γρηγορίου, καὶ ἐπὶ βασιλείου (?) τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ Αὐτοκράτορος Ῥωμαίων κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἐν ταῖς ἡμέραις βασιλεύοντος μεγαλογενοῦς Μεγάλου Σουλτάν Μαχσοῦτι τοῦ Καικαούση καὶ Αὐθέντου ἡμῶν, ἔτους ‚ζψ‘ζ‘, ἰνδικτ. β´ ὑπόμνημα Ματθαίου ἱερομονάχου καὶ τάχα “Ἡγουμένου⁵⁵ .

Çeviri: Bu eser kimindir? Adını vermiyorum çünkü insan kalbini okuyan Tanrı, onu tanır. Tanrı'nın, efendimiz çok kutsal annesi ve her zaman bakire Meryem'in, Mağara (Spelaiotissa) adındaki çok kutsal kilisesi, ekümenik patrik kyr Gregorios ve Romalıların çok inançlı imparatoru ve otokratoru kyr Andronikos hükümdarlığında, Keykâvus'un oğlu efendimiz çok asil büyük Sultan Mesut'un saltanatında, 6797 yılında, 2. indiksiyonu (=1288/89), başkeşiş ve iddia edilen başrahip Mattheos anısına onarıldı ve süslendi⁵⁶ .

53 Kyrillos, 1815, 46-7. Nos. 1-4; Rizos, 1856, 132; Hasluck, 1929, 381, Nr. I; Eyice, 1966, 139, Nr. I.

54 Eyice, 1966, 139, Nr. I.

55 Rizos, 1856, 133; Hasluck, 1929, 381- 382, Nr. II; Eyice, 1966: 139-140, Nr. II, 166-67; Métivier, 2012: 241.

56 Eyice, 1966: 139-140, Nr. II, 166-67; Métivier, 2012: 241.

3. Bani Başkeşiş Mattheos'un Mezartaşı

Yer: Kilise kapısının dışında sağda, duvara bitişik bir Başrahibin mezar taşında

Tarih: 1297 Mevcut Durum: Kayıp⁵⁷

Yazıt: “Ἐνθαδε κειται τῶν Μοναστῶν το κλέος, ἀειμνήστου κτίτορος κύρου Ματθαίου και κατηγομένου τε της μονης ταύτης, εν ἐτει ,ζως, ἰνδικτιωνος ια΄. Νοεβρίου α΄⁵⁸.

Çeviri: Burada keşişlerin meşhuru, bu manastırın sonsuz anılan kurucu ve başrahibi efendi Mattheos yatmaktadır 6806, 11. indiksiyonu, 1 Kasım (= 1297)⁵⁹.

4. Emir Mihail Arslanes Mavrozomes'in Mezar Taşı

Yeri: Kilisenin dışında kapının karşısında Batı cihetinde zeminde

Tarih: 1297 Mevcut Durumu: Korunmuş, Konya Arkeoloji Müzesi'nde

Yazıt: ⁶⁰ Ἐνταῦθα κείται πορφυρογεννητῶν γόνος Μιχαήλ Ἀμιρασλάνης, ἕγγων τοῦ πανευγενεστάτου δισεγγονου τῶν ἀθλίμων πορφυρογεννητῶν Βασιλεων κυρίου Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐν ἐτει ,ζως, ἰνδικτ. ια΄ μηνι. Νοεμ. α΄.

Çeviri: Burada Porphyrogenetos'ların ahfadı, erguvan içinde doğmuş ünlü imparatorların sülâlesinden, çok asil Bey İoannes Komnenos-Mavrozomes'in torunu, hakim İoannes Komnenos'un oğlu Mikhael Amiras olan (?) yatmaktadır, 6806, 11. indiksiyonu, 1. Kasım (=1297)⁶¹.

5. Ahi'nin Mezarı

Yer: Kilisenin sol nefinde, proskomidi duvarında, dışarıdan bulunan levhanın kuzey kapısının yanında, lahit üzerinde

Tarih: Yok Mevcut Durum: Kayıp

Yazıt⁶²: Ἐνταῦθα κείται εὐγενεστάτων εἰκῶν, καθαρὸν τε λέγω τοῦ μακαρίτου, εἰκῶν δὲ τρισμάκαρος Ὁ Ἄχι παγκάλου υἱοῦ δὲ πανευγενοῦς.

Çeviri: Burada pek asil kişilerden en mutlu hatta pek ulu zatin oğlu Ahi yatmaktadır⁶³.

57 Eyice 1964 yılında Akmanastır'ı ziyareti sırasında kilisenin kapısı önünde kitabenin muhtemelen bir parçasını bulduğunu, daha sonraki ziyaretlerinde ise taşın müzeye nakledilmiş olduğunu bildirir (Eyice, 1966, 154).

58 Rizos, 1856, 133; Levidis, 1899, 157; Bees, 1922, 64; Hasluck, 1929, 382, Nr. III; Eyice, 1966: 140, Nr. III; Rhoby, 2014, I: 528, Nr. TR9. Hasluck ve Eyice 1298 yılını verirken Rhoby 1297 yılını vermektedir.

59 Eyice, 1966: 140, Nr. III; Rhoby, 2014, I: 528.

60 Kyrillos, 1815, No. 229; Rizos, 1856, 133; Diamandites, 1886, 174, no.34; Cumont, 1895, 99-105; Gregoire, 1909, 13; Hasluck, 1929, 383, IV; Eyice, 1966: 141, IV; McLean, 2002: 74.

61 Eyice, 1966: 141, IV; McLean, 2002: 74.

62 Hasluck, 1929, 383, Nr. V; Eyice, 1966: 141, V.

63 Eyice, 1966: 141, V.

6. Abraham'ın Mezarı

Yer: Akmanastır

Tarih: 1302 Mevcut Durum: korunmuş, Konya Arkeoloji Müzesi'nde⁶⁴.

Yazıt⁶⁵ :

<p>1 + Καθότι ἐδόθη ὁ Ἀβραάμ υἱὸς Νικολάου ὑπὸ τοῦ ξίφους μηνὶ Ὀκτωβρίῳ κθ' ἡμέρᾳ δευτέρᾳ καὶ παρελθουσῶν</p>	<p>2 ἡμερῶν ἐπτά ἐτελεύτησεν μηνὶ Νοεβρίῳ πέμπτῃ ἡμέρᾳ δευτέρᾳ καὶ κατετέθη ἐνθάδε ἔτους ,ζω[ια']</p>
	<p>3 ἰνδικτιόνῃς α'.</p>

Çeviri: Öyle ki Nikolaos'un oğlu Abraham, Ekim ayının 29'u, haftanın ikinci gününde (pazartesi) kılıçla teslim alındı (yaralanıp esir alındı) ve sonra yedi gün geçtikten sonra, Kasım ayının beşi, haftanın ikinci gününde öldü, (pazartesi) ve burada 6811 yılında, 1. indiksyon'da (1302) gömüldü⁶⁶.

Karşılaştırma

Akmanastır avlulu manastır grubunda olup, Akmanastır Kilisesi (katholikon) dört serbest destekli, kapalı Yunan haçı planlı kiliseler arasında, Akmanastır Şapel No 1'i ise kareye yakın dikdörtgen planlı tek nefli şapeller grubunda gösterilebilir. Kapadokya'da paralel örnekleri yaygın görülür. Buna karşın kayaya oyma yapıların iç mekân düzenlemeleri farklı olabilmektedir. Akmanastır Kilisesi örneğinde apsis önünde ayrı bema bölümü yoktur ve yan apsiler pastophorium görevini görür. Akmanastır Kilisesi'ne yakın örnekler arasında Belisırma Direkli Kilisesi ve Ala Kilise, Gümüşler Manastır Kilisesi, Hallaçdere Manastır Kilisesi, Kepez Sarıca B Kilisesi, Elmalı (No. 19) ve Karanlık (No. 23), Başköy H. Nikolaos Kilisesi, Açıkсарay Kilisesi, Gökçe Mamasun Kilisesi ve Mikael Kilisesi, Bezirhanı A Kilisesi gösterilebilir.⁶⁷ Şapel No 1 kiliseye göre çok daha küçüktür. Fakat Kilise gibi Şapel No. 1 de avluludur. Yapı küçük ve asimetric tek nefli dikdörtgen planlı olmasına rağmen, kazıma tekniği ve süslemeler usta ellerden çıktığına işaretler. Şapel No. 1'e paralel örnekler arasında.⁶⁸ İhlara Vadisi Eğritaş ve Karagedik A kiliseleri, Çavuşın'de Nikephoras Phokas (H. Ioannes Prodromos, Büyük Güvercinlik) Kilisesi, Derindere Kilise, Göreme'de 8 nolu, 9 nolu, 10 nolu, 13 nolu

64 Bell, dalgalı çizgilerle süslenmiş bir mezar taşının, Sille ile Konya arasında kalan kayaya oyma şapel ve manastırdan oluşan Manastır'dan (Akmanastır) Mihail Kilisesi'ne getirildiğini bildirir (Bell, 1907, 24-25). Rus Arkeoloğu Smirnov kilise duvarında gördüğü mezar taşının kopyasını alır ve E. Predikt tarafından Rus Maarif Nezareti Mecmuası'nda yayınlanır. N. Bees E. Predikt'den kopyasını alır ve yayımlar (Bees, 1922, 78; Eyice, 1966, 154).

65 Sterett, 1888, Nr. 243; Bees, 1922, 78; Hasluck, 1929, 383, Nr. VI; Eyice, 1966: 155, VI; McLean, 2002: 73-74. McLean 1302 yılını, Eyice 1301 yılını vermektedir.

66 Eyice, 1966: 155, VI; McLean, 2002: 73-74.

67 Rott,1908; Jerphanion,1925-1942; Giovannini, 1971; Restle, 1967; 1979; Ötügen, 1987; 1990; Olcay Uçkan, 2010; Mimiroğlu, 2015.

68 Rott 1908; Jerphanion 1925-1942; Giovannini, 1971; Restle, 1967; 1979; Ötügen, 1987; 1990; Olcay Uçkan, 2010; Mimiroğlu, 2015.

ve 15 nolu kiliseler, Cemil'de Stephanos Kilisesi, Tatların Kilise, Ürgüp H. Theodoros (Pancarlı) Kilise, örnek gösterilebilir.

Frigya ve Lykaonia'da daha küçük boyutlu olsa da benzer örneklere Akmanastır Kilisesi'ne Ayazın A Kilisesi ve Sille Kyriakon Kilisesi, Kayadibi Kilise No. 2; Akmanastır şapel No. 1'e Kilistra Pavlos Önü Kilisesi, Kilistra No. 1, No. 2, No. 3, No. 4, No. 5, No. 6, No. 7 kiliseleri, Hamam İni Şapeli, Ayazın F Kilisesi, Ballık Mevki Şapeli, Mustafa Gümüşkanat Evi Kilisesi, Kızkapanı No. 1 gösterilebilir⁶⁹.

Frigya'daki örnekler arasında Selimiye Kayalıkları 1 Nolu, 2 Nolu, 3 Nolu kiliseler, Olukpınar 1 Nolu, 2 Nolu kiliseler, Ayazın 1 Nolu, Ayazın 2 Nolu kiliseler, Tuzambarı (Yarık Kaya) Şapel 1 ve Şapel 2, Leylek Kayalığı 1 Nolu ve 2 Nolu kiliseler, Eyerli Alt ve üst Üst Kilise, Midas Şehri Kilisesi, Kırkinler Alt Kilise, Ayterek Kilisesi, Deliktaş Kilisesi, İnlince Aşağı Kilise, İnpazarcık Şapeli, Yedi Kapılar Kaya Kompleksi Kilisesi vardır.

Lykaonia'da da benzer örnekler mevcuttur. Bunlar arasında Kilistra Paulönü Kilisesi, Kilistra 1 nolu Manastır A Şapeli, Kilistra 1 Nolu Manastır B Şapeli, Kilistra 1 Nolu, 2 Nolu, 3 Nolu, 4 Nolu, 5 Nolu, 6 Nolu, 7 Nolu kiliseler, Botsa 2 Nolu, 3 Nolu, 4 Nolu, Küçük Muhsine 1 Nolu, 2 Nolu, Sille 1 Nolu kilise, Sarayköy 1 Nolu, Bulduk Kasabası Kilisesi yer alır.

Sonuç

Akmanastır, farklı dini yapıları barındırması ve farklı dönemlerde farklı inanç gruplarının bir arada bulunmasına tanıklık etmesiyle önemli bir kültürel ve tarihi mirasa sahiptir. Manastırın Bizans ve Selçuklu döneminde aktif olarak kullanılmış olması, çevresindeki Hıristiyan yerleşimlerinin su ihtiyacını karşılayan akarsu ve Sille taşı gibi doğal kaynaklara sahip olması, manastırın stratejik bir merkez olmasını sağlamıştır. Günümüzde Askeri Kışla arazisinde kalan manastır, son yüzyılda doğa ve beşerî nedenlerle birçok tahribata uğramıştır. Buna karşın yapılarının büyük çoğunluğu ayakta olup, Geç Orta Bizans ve Selçuklu Dönemi'nin Anadolu'su hakkındaki yazılı referans eksikliğine arkeolojik kaynak oluşturmaktadır. Manastırda Hıristiyan ve İslam dini ibadethaneleri vardır. Selçuklu kaynaklarında, Konya il merkezine yakın ayazması olan manastıra her kesimden insanların geldiği fikir alışverişinde bulunduğu, ilim suyundan içtikleri belirtilmektedir. Manastır kitabeleri de bu durumu desteklemektedir. Komnenoslar, Ahiler, Abrahamlar ve keşişlerin bir arada bulduklarına dair yazıt beyannamelerinin sakıncasını görmemişlerdir. Sözlü ve yazılı arşiv, Hıristiyanların ve Müslümanların manastırın işlevini devam ettirmesi için bağışlar yaptığını, dini kutlamalar gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Manastırda onarımlar ve yenilikler devam etmiş, koşullara göre şekillenmiştir. Bu bağlamda katholicon, şapelin ilk evresi ve bazı hücrelerin Orta Bizans mimari özelliklerine sahip olduğu, buna karşın şapelin sonraki evreleri, mescit ve diğer hücrelerin sonradan eklendiği düşünülmektedir. Benzer görüşle, manastırdaki kaya oyma süslemelerin ve duvar resimlerinin Türk Dönemi'nde

69 Rott 1908; Belke ve Restle, 1984; Belke ve Mersich; Olcay Uçkan, 2010; Mimiroğlu, 2015.

işlendiği ileri sürülebilir. Şapeldeki kırmızı aşı boya Bizans döneminde yaygın bir uygulama olmasına karşın, ikonostasis uygulaması daha geç dönemde oyulduğuna işaretir. Manastırdaki kaya oyma motifler de Bizans örneklerinden ziyade Selçuklu ve Beylikler Dönemi özellikleri göstermektedir. Türk Dönemi'ne tarihlendirebileceğimiz diğer yapılar ise fotoğraflardan ve sözlü arşivden tanımlayabildiğimiz Osmanlı Dönemi'ne ait kârgir yapılar, kârgir cami ve manastır çevre duvarıdır. Bugün bunlar yoktur ve benzer biçimde ilk yapım evrelerinde var olması, sonradan kesin olmayan bir tarihte silinmiş olma ihtimali, mümkün olabilecek kathedikonun rivayet edilen duvar resmidir. Yapıdaki derin muç izleri bu durumu destekler niteliktedir. Din, inanç ve sanatta etkileşim, mistizm ve synkretizm çok kültürlü uygarlıklarda yoğun görülür. Eflâkî'nin metninde, Müslümanların ileri sürdüğü Mevlâna'nın su ve ateş mucizesi, Hıristiyanların ise Khariton'un manastırda avcıyı kurtarma rivayeti ve su mucizesi resmi savına bu çerçevede bakılabilir. Her iki dinde kavram, tanrı yolunda ruhun selametidir. Su ve ateşle arınma, doğru inancın peşinde kurtuluşu bulma bu uğurda din değıştirme o dönem işlenmiş konulardır. Manastırda mescit, kiliseler ve ayazma etrafında toplanmış hücreler tüm iddialara ev sahipliği yapmaktadır. Akmanastıra her kesimden bağışlar ve hacılar akmış, Khariton ve Meryem yortuları kutlanmıştır. Bu bağlamda Akmanastır Hıristiyanların ve Müslümanların birlikte buluşabildiği kutsal bir merkez olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ataç, N. (2021). *Onikinci ve Onüçüncü Yüzyıllarda Anadolu'da Bizans-Selçuklu Kültürel İlişkileri ve Yerel (Yerleşik) Sanat.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bees, N. A. (1922). *Die Inschriften aufzeichnung des Codex Sinaiticus Graecus, 508 (976) und die Maria Spilaotissa Klosterkirche bei Sille (Lykaonien), mit Exkursen zur Geschichte der Seldschuken-Turken.* Texte und Forschungen zur byzantinisch-neugriechischen Philologie. Berlin: Wilmersdorf, Verlag der Byzantinisch-neugriechischen Jahrbücher.
- Belke, von K. ve Restle, M. (1984). *Galatien und Lykaonien.* Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien.
- Bell, G. L. (1907). Notes on a Journey through Cilicia and Lycaonia. *Revue Archéologique*, 4 (9), 18-30.
- Cumont, F. (1895). Note sur une inscription d'Iconium, *Byzantinische Zeitschrift*, IV, 99-105.
- Di Segni (1990). The Life of Chariton. *Ascetic Behavior In Greco-Roman Antiquity : a sourcebook* (393-421), Vincent L. Wimbush (ed.) Minneapolis, Minn. : Fortress Press.
- Diamantides, S. N. (1816). *Hellenikos Phil. Syllogos, XVII* (parartema), 174, no. 34.
- Dionysios, of Fourni (1981). *The 'Painter's Manual' of Dionysius of Fourni : an English Translation [from the Greek] With Commentary of cod. gr. 708 in the Saltykov-Schedrin State Public Library, Leningrad.* (Paul Hetherington, Çev.). London: Sagittarius Press.
- Eflâkî (Şams al-Dîn Ahmad al-Aflâkî al-Ârifî) (1918-1922). *Les saints des derviches tourneurs.* (C. Huart, Çev. ve not). C. I-II. Paris: Éditions Ernest Leroux.
- Eyice, S. (1966). Konya ile Sille Arasında Akmanastır, Manakib al-'arifin'deki Deyr-i Eflâton. *Şarkiyat Mecmuası*, VI, 1966: 135-160.
- Eyice, S. (1967). Akmanastır (S. Chariton) in der Nähe von Konya. *Polychordia Festschrift Franz Dölger II*, (162-183). Amsterdam.
- Grégoire, H. (1909). *Notes épigraphiques II*, Revue de l'Inst. Belge, n.s. LH. Bruxelles.
- Hacıgökmen, M. A. (2017). Manuel Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devletine Hizmeti, *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18, 249-265.
- Hasluck, F. W. (1912-1913). Christianity and Islam under the Sultans of Konia, *The Annual of the British School at Athens* (19), 191-197.
- Hasluck, F. W. (1929). *Christianity and Islam under the Sultans of Konia. 2 vols*, Oxford: The Clarendon Press.
- Hirschfeld, Y. (1990). Life of Chariton: In Light of Archaeological Research. *Ascetic behavior in Greco-Roman antiquity : a sourcebook* (425-447). Vincent L. Wimbush (ed.) Minneapolis, Minn. : Fortress Press.

- Jerphanion, G. de. (1925-1942). *Une nouvelle province de l'art: les églises rupestres de Cappadoce*. 7 Vols., Paris: P. Geuthner.
- Kiepert, H. (1845). *Memoir über die Construction der Karte von Kleina-asien und Türkisch-Armenien*. Berlin.
- Konyalı, L.H. (1964). *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*. Konya.
- Kyrrillos (1812). πίναξ τῆς Ἀρχισατραπίας Ἰκονίου, Ἱστορικὴ Περιγραφή Τῶν Ἐπαρχιῶν Καππαδοκίας Καὶ Λυκαονίας Συμφῶνα Με Σπανιο Χάρτη Του Ἐτους. Viyana.
- Kyrrillos (1815). Περιγραφή τῆς Ἀρχισατραπίας Ἰκονίου. (45-47). İstanbul.
- Lankila, T. (2017). The Byzantine Reception of Neoplatonism. Kaldellis, A., Siniosoglou, N. (Ed.). *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*. Cambridge: Cambridge University Press. 314-324.
- Levidis. (Λεβίδης) (1899). *Αί ἐν μονολίθοις μοναί τῆς Καππαδοκίας καί Λυκαονίας*, İstanbul.
- McLean, B.H. (2002). *Greek and Latin Inscriptions in the Konya Archaeological Museum*. London: British Institute of Archaeology at Ankara.
- Métivier, S. (2012). Byzantium in Question in 13th-Century Seljuk Anatolia. *Liquid and Multiple: Individuals and Identities in the Thirteenth-Century Aegean*, (Ed.). Guillaume Saint-Guillain and Dionysios Stathakopoulos. Paris: Association des Amis du Centre d'Histoire et Civilisation de Byzance. 235-57.
- Mimiroğlu, İ. M. (2015), *Konya'nın Bizans Dönemi Dini Mimarisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Moravcsik, G. (1958). *Byzantinoturcica, II, Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker*. Berlin: Akademie-Verlag.
- Niebuhr, C. (1837). *Reisebeschreibung nach Arabien and andern umliegenden Ländern*, Tome III. Kopenhagen – Hamburg: Friedrich Perthes.
- Olçay Uçkan, B.Y.O. (2010). *Frigya (Phrygia) Bölgesinde Bizans Dönemi Kaya Mimarisi*. Ankara.
- Özönder, H. (1998). *Sille (Tarih-Kültür-Sanat)*. Konya: Merhaba Basımevi.
- Ötüken, S. Y. (1987). *Göreme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ötüken, S.Y. (1990). *Ihlara Vadisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ramsay, W. M. (1907). *The Cities of St. Paul: their influence on his life and thought: the cities of Eastern Asia Minor*. London: Hodder and Stoughton.
- Ramsay, W. M. (1908). *Pauline and Other Studies in Early Christian History*. London: Hodder and Stoughton.
- Restle, M. (1967). *Byzantine Wall Painting in Asia Minor*. 3 vols. Greenwich CT: New York Graphic Society.
- Restle, M. (1979). *Studien Zur Frühbyzantinischen Architektur Kappadokiens*. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

- Rhoby, A. (2014). *Byzantinische Epigramme in inschriftlicher Überlieferung Band 3. Teil I und Teil II Byzantinische Epigramme auf Stein nebst Addenda zu den Bänden I und 2.* W. Hörandner, A. Rhoby und A. Paul (Ed.). Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Rizos (Ν. Σ. Ρίζος), Καππαδοκικά: Ἅτοι Δοκίμιον ιστορικής περιγραφῆς τῆς Αρχαίας Καππαδοκίας, καὶ ἰδίως, Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1856.
- Rott, H. (1908). *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kapodokien und Lykien.* Darstellender Teil von H. Rott. Nebst Beiträgen von Dr. K. Michel, L. Messerschmidt und Dr. W. Weber. Leipzig: Dieterich.
- Salkitzoglou (Σαλκιτζόγλου), T. H. (2009). Μονή του Αγίου Χαρίτωνος στη Σύλλη του Ικονίου (Ένας διάλογος Ορθοδοξίας-Ισλάμ στον 13ο αιώνα). *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 16, 119-164.
- Sarıköse, B. (2008). Osmanlı Döneminde Sille. (Yayımlanmamış Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi. Konya.
- Sterrett, J.R.S. (1888). *An epigraphical Journey in Asia Minor, Papers of the American School of Classical Studies at Athens*, II, 1883-1884. Boston: Damrell and Upham.
- Thierry, N., Thierry, M. (1963). *Nouvelles églises rupestres de Cappadoce: Région de Hasan Dağı.* Paris: C. Klincksieck.
- Giovannini, L. (Ed.) (1971). *Arts of Cappadocia.* Geneva: Nagel.
- Thierry, N. (1991). Le culte du cerf en Anatolie et la Vision de saint Eustathe. *Monuments et mémoires de la Fondation Eugène Piot*, 72, 33-100.
- Thomas, J., Hero, A. C., Constable, C. (Ed.). (2000). *Byzantine Monastic Foundation Documents: A Complete Translation of the Surviving Founders' Typika and Testaments*, 5 v ol., Washington: Dumbarton Oaks Studies 35.
- Uzluk, F. N. (1958). *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi.* (Vakıflar U. Md. neşriyatı). Ankara.
- Vryonis, S. (1971). *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century.* Berkeley: University of California Press.
- Wittek, P. (1935). L'építaphe d'un Comnène à Konia. *Byzantion*, X, 505-515.
- Wittek, P. (1937). Encore l'építaphe d'un Comnène à Konia. *Byzantion*, XII, 207-211.
- Yalman, S. (2010). *Building the Sultanate of Rum: Memory, Urbanism and Mysticism in the Architectural Patronage of 'Ala al-Din Kayqubad (r. 1220-1237)*, (Unpublished PhD dissertation), Harvard University, Cambridge, Massachusetts.

Hakem Değerlendirmesi: Çift “kör” hakem incelemesi.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: 3D lazer taramaları, Koç Üniversitesi-Stavros Niarchos Vakfı, Geç Antik Çağ ve Bizans Araştırmaları Merkezi (GABAM) ve MOSTAR Mimarlık-Restorasyon desteğiyle yapılmıştır.

Peer-review: Double-blind peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: 3D laser scans were made with the support of Koç University-Stavros Niarchos Foundation, the Center for Late Antique and Byzantine Studies (GABAM), and MOSTAR Architecture-Restoration.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Dergisi

ISSN 1300-5707

Cilt: 33, Sayı: 1, Nisan 2024

Ege University, Faculty of Letters

Journal of Art History

e-ISSN 2636-8064

Volume: 33, Issue: 1, April 2024

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ ♦ Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY ♦ Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. Semra DAŞCI, Doç. Dr. Lale DOĞER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN MEZ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizampaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

İnternet Sayfası (Açık Erişim)

Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK

<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

Clarivate
ESCI
Emerging Sources Citation Index

ULAKBİM
TR DİZİN

EBSCO

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Crossref

SÖBIAD

**Academic
Resource
Index
RESEARCH**